

AUTOREFERAT

SPIS TREŚCI

Dane osobowe.....	s. 4
1. Imię nazwisko.....	s. 4
2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe, data uzyskania stopnia naukowego doktora.....	s. 4
3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu.....	s.4
4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.).....	s. 4
4.1. Tytuł głównego osiągnięcia naukowego	s. 8
4.2. Charakterystyka monografii	s. 8
4.3. Artykuły tematycznie związane z problematyką rodziny opublikowane po doktoracie (<u>11 wybranych tekstów</u>).....	s. 19
4.4. Zestawienie wszystkich publikacji z zakresu Nauk o Rodzinie (<u>po doktoracie</u>) z wyłączeniem omówionej monografii stanowiącej główne osiągnięcie naukowe oraz 11 artykułów dopełniających.....	s. 38
- Monografie.....	s. 38
- Podręczniki.....	s. 38
- Prace pod redakcją.....	s. 38
- Teksty w czasopismach naukowych.....	s. 39
- Rozdziały w monografiach pod redakcją.....	s. 40
- Prace opublikowane w czasopismach i monografiach zagranicznych.....	s. 41
5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.....	s. 42
5.1.Członkostwo w międzynarodowych i krajowych organizacjach oraz towarzystwach naukowych.....	s. 42
5.2.Współpraca z uczelniami zagranicznymi.....	s. 42
5.3. Staże i wizyty studyjne w zagranicznych ośrodkach naukowych i akademickich.....	s. 44
5.4. Udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism.....	s. 45

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.....	s. 46
I. Osiągnięcia dydaktyczne.....	s. 46
1. Autorstwo podręczników i tekstu metodycznego.....	s. 46
2. Udział w grancie dydaktycznym.....	s. 46
3. Realizowane zajęcia dydaktyczne.....	s. 46
4. Opieka nad studentami (seminarzystami, uczestnikami koła naukowego, osobami odbywającymi praktyki, realizowanie funkcji opiekuna roku).....	s. 47
5. Opieka nad doktorantami.....	s. 48
II. Osiągnięcia organizacyjne (pełnione funkcje, praca w komisjach, zespołach i radach	s. 48
III. Działalność popularyzująca naukę.....	s. 49
1. Udział w prowadzeniu szkoleń dla nauczycieli.....	s. 49
2. Przygotowanie recenzji wydawniczych 2 monografii.....	s. 49
3. Opracowanie recenzji wydawniczych artykułów naukowych.....	s. 50
4. Uczestniczenie w komitetach organizacyjnych i naukowych międzynarodowych oraz krajowych konferencji.....	s. 50
5. Opracowanie i opublikowanie recenzji popularyzatorskich.....	s. 51
IV. Inne informacje dotyczące kariery zawodowej	s. 52
1. Doskonalenie zawodowe.....	s. 52
2. Nagrody za działalność naukową i dydaktyczną.....	s. 52

Dane osobowe:

1. Imię i nazwisko: Zofia Frączek

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

Data uzyskania stopnia naukowego doktora: 14.11.2000r. (zal. 1)

Doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki. Nadany uchwałą Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu.

Tytuł dysertacji: *Respektowanie wartości ogólnoludzkich w procesach kształcenia.*

Promotor: prof. dr hab. Kazimierz Denek; Recenzenci: prof. dr hab. Janusz Homplewicz; prof. dr hab. Józef Półturzycki.

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych.

W październiku 1994 roku rozpoczęłam pracę zawodową jako asystent w Instytucie Pedagogiki (początkowo w Wyższej Szkole Pedagogicznej, a po przemianowaniu instytucji od 2001r. na Uniwersytecie Rzeszowskim). W latach 2001-2008 pracowałam także w Zespole Kolegiów Nauczycielskich w Tarnobrzegu, nad którym Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Rzeszowskiego sprawował opiekę naukową. W latach 2009- 2012 pracowałam w Państwowej Wyższej Szkole w Sanoku. Do dnia dzisiejszego jestem zatrudniona na stanowisku adiunkta (jako pracownik badawczo-dydaktyczny), w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Rzeszowskiego, w Katedrze Historii i Teorii Wychowania.

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.). Omówienie to winno dotyczyć merytorycznego ujęcia przedmiotowych osiągnięć, jak i w sposób precyzyjny określać indywidualny wkład w ich powstanie, w przypadku, gdy dane osiągnięcie jest dziełem współautorskim, z uwzględnieniem możliwości wskazywania dorobku z okresu całej kariery zawodowej.

Moje zainteresowania naukowo - badawcze sytuują się w dwóch obszarach. Pierwszy z nich obejmuje problematykę aksjologicznych i społeczno - kulturowych podstaw wychowania, natomiast drugi skoncentrowany jest na rodzinie (w perspektywie historycznej i współczesnej), jako wartości społecznej, a jednocześnie podstawowym środowisku wychowawczym, miejscu życia i rozwoju człowieka. Efektem mojego zainteresowania rodziną

są liczne publikacje i wiele innych form aktywności naukowej. Znajduje ono odzwierciedlenie także w prowadzonej przeze mnie akademickiej działalności dydaktycznej oraz organizacyjnej. Wszystko to stanowi wkład w rozwój dyscypliny i dziedziny *Nauki o rodzinie*.

Mój dorobek naukowy obejmujący problematykę rodziny jest znacznie większy niż przedłożone do oceny osiągnięcia naukowe. **Poza omówioną poniżej jako osiągnięcie naukowe monografią oraz 11 tekstami**, na dorobek ten składają się 3 autorskie monografie:

- Z. Frączek, *Edukacja aksjologiczna wobec potrzeb współczesności*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2002 (problematykę rodziny jako wartości przedstawiłam w rozdziale II), stron 200;
- Z. Frączek, *Pokoleniowe przemiany społecznej świadomości wartości rodziny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2011, stron 342;
- Z. Frączek, *Wychowawcze funkcjonowanie rodziny a zachowanie uczniów w środowisku szkolnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2017, stron 388.

Ponadto współredagowałam 4 prace monograficzne poświęcone problematyce rodziny:

- *Koncepcje pomocy człowiekowi w teorii i praktyce*, red. Z. Frączek, B. Szluz, wyd. UR, Rzeszów 2006, stron 257;
- *W trosce o współczesnego człowieka*, red. B. Szluz, Z. Frączek, wyd. Krośnieńska Oficyna stron 256;
- *Rodzina w obliczu przeobrażeń społecznych*, red. A. Garbarz, Z. Frączek, B. Lulek, wyd. Krośnieńska Oficyna Wydawnicza, Rzeszów 2012, stron 344;
- *Dylematy współczesnej rodziny – praktyczne rozwiązania*, red. Z. Frączek, B. Lulek, wyd. Krośnieńska Oficyna Wydawnicza, Rzeszów 2013, stron 292.

Jestem również autorką 28 artykułów o tematyce rodzinnej, opublikowanych w czasopiśmie krajowych, a także zagranicznych oraz w pracach pod redakcją. Teksty te można przyporządkować do 5 następujących obszarów tematycznych:

1) *Rodzina jako środowisko wychowawcze*. W mieszczących się w tym obszarze artykułach omówiłam następujące zagadnienia: modele rodziny i skuteczność jej oddziaływań wychowawczych; kultura pedagogiczna rodziców i jej kształtowanie; metody wychowania w rodzinie; rodzina jako wspierająca się wspólnota; problemy współczesnego ojcostwa; rola rodziny w pomnażaniu kapitału ludzkiego; znaczenie wychowania w rodzinie w obliczu postmodernistycznych przemian i uproszczeń.

2) *Przeobrażenia społeczne a kondycja rodziny oraz zagrożenia i dysfunkcje współczesnej rodziny*. W opublikowanych tekstach przedstawiłam zagadnienia: rodzina polska w obliczu wykluczenia społecznego; wizerunek małżeństwa i rodziny w dobie pluralizacji życia

rodzinnego; indywidualne i społeczne konsekwencje rozwodów; funkcjonowanie i rozwój dziecka w rodzinie dysfunkcyjnej; migracja i emigracja zarobkowa oraz bezrobocie jako zagrożenia dla wspólnoty rodzinnej.

3) *Wspieranie rodziny*. W artykułach związanych z tym obszarem przybliżyłam problematykę wspomagania rozwoju członków rodziny w wybranych placówkach pracy socjalnej i opiekuńczej oraz możliwości prowadzenia interdyscyplinarnych działań systemowych w zakresie wspierania rodziny, w tym także przy zaangażowaniu szkoły.

4) *Rodzina jako wartość i miejsce kształtowania szacunku wobec innych podstawowych wartości*. Opublikowane przeze mnie materiały dotyczyły takich problemów jak: potrzeba redefinicji podstawowych wartości współżycia społecznego; młodzież wobec wartości życia ludzkiego oraz wartości samej rodziny; wartość, prawa oraz potrzeby dziecka i ich zaspokajanie w rodzinie; miłość jako wartość i jej rola w wychowaniu w rodzinie.

5) *Wychowawcza wartości rodziny w perspektywie historycznej*. W tym obszarze mieści się artykuł przedstawiający znaczenie przypisywane rodzinie w urzeczywistnianiu ideałów wychowawczych w Drugiej Rzeczypospolitej.

W działalność naukową związaną z popularyzowaniem wiedzy o rodzinie wpisuje się także moja aktywność jako zastępcy reaktora naczelnego (od 2013r.), pisma z listy ministerialne *Kultura-Przemiany-Edukacja*, w którym jedna ze stałych części nosi tytuł: *Rodzina i szkoła – wspólne obszary kształcenia, wychowania i opieki*. Współpracuję również z innymi czasopismami występując w roli recenzenta wydawniczego artykułów naukowych traktujących o rodzinie.

Byłam także członkiem zespołu badawczego przygotowującego wniosek o finansowanie projektu z NCN OPUS -21, nt. *Edukacja drogą do realizacji idei emancypacji społecznej kobiet z rodzin plebejskich w zaborze austriackim*. Realizowałam również 2 granty wydziałowe związane z prowadzeniem badań nad rodziną: 1) Wychowanie w rodzinie w perspektywie nowych wyzwań cywilizacyjnych (rok 2015-16); 2) Rodzina wobec przemian społeczno - kulturowych. Miejsce seniora w rodzinie i społeczeństwie (rok 2016-17).

Uczestniczyłam również w pracach międzynarodowych zespołów badawczych (z udziałem naukowców z Uniwersytetu Iwana Franki we Lwowie; Uniwersytetu w Preszowie, Uniwersytetu Humanistyczno-Ekonomicznego w Równem; III Uniwersytetu w Rzymie). Współpraca obejmowała realizację następujących projektów: 1) *Myśl i praktyka edukacyjna w obliczu zmian cywilizacyjnych*; 2) *Aksjologia nauczycieli i uczniów*; 3) *Project Erasmus+KA2*. Efektem tej działalności naukowej były publikacje naukowe: prace pod redakcją i artykuły w czasopismach (w tym również podejmujące problematykę rodziny), a także konferencje,

spotkania naukowe i wykłady. W ramach współpracy z zagranicznymi ośrodkami naukowymi odbyłam staże (Ukraina; Słowacja) oraz wizytę studyjną (Włochy).

Brałam także aktywny udział w wielu konferencjach naukowych (krajowych i zagranicznych), w tym poświęconych rodzinie oraz w organizowaniu konferencji o rodzinie. Ponadto popularyzowałam wiedzę o rodzinie kierując pracami Sekcji Nauk o Rodzinie w Towarzystwie Naukowym w Rzeszowie oraz uczestnicząc w cyklu spotkań szkoleniowych dla nauczycieli, podczas których prezentowałam wpływ rodziny na zachowanie się uczniów w środowisku szkolnym.

Mój wkład dydaktyczny w rozwijanie i upowszechnianie wiedzy o rodzinie stanowią 2 podręczniki akademickie: 1) współautorski - Z. Frączek, B. Lulek, *Wybrane problemy pedagogiki rodziny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2010, stron 209; 2) Z. Frączek, *Wstęp do teorii wychowania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2022, stron 334, (problematykę rodziny jako środowiska wychowawczego przedstawiłam w rozdziale VIII i IX).

Ponadto przez wiele lat opracowywałam sylabusy i występowałam w roli koordynatora i prowadzącej wykłady oraz ćwiczenia z następujących przedmiotów: Pedagogika rodziny; Metodyka pracy z rodziną, Społeczne aspekty funkcjonowania rodziny; Wybrane problemy rodziny, Teoretyczne podstawy wychowania. Byłam również osobą opracowującą program praktyk studenckich na kierunku Nauki o rodzinie. Sprawowałam także opiekę merytoryczną nad realizowanymi przez młodzież studencką badaniami nt. *Brat i siostra – przyjaciel czy wróg? Relacje z rodzeństwem w percepcji uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych*. Ich rezultaty studenci zaprezentowali na Ogólnopolskiej Studenckiej Konferencji Naukowej.

Do moich osiągnięć organizacyjnych bezpośrednio związanych *Naukami o rodzinie* należy udział w Komisji ds. opracowania Wniosku o uprawnienia do prowadzenia studiów I, a następnie II stopnia na kierunku *Nauki o rodzinie* w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Rzeszowskiego. Uczestniczyłam wówczas w przygotowaniu planów studiów, opracowaniu efektów kształcenia, sylabusów, planu i programu praktyk studenckich oraz sporządzeniu charakterystyki działalności naukowej zespołów badawczych. A w dalszych latach pracowałam w Komisji Programowej na kierunku *Nauki o rodzinie*. Wielokrotnie też pełniłam funkcję koordynatora i opiekuna praktyk na tym kierunku oraz opiekuna roku.

Zarysowana wyżej moja działalność naukowa, dydaktyczna oraz organizacyjna na rzecz rozwoju dziedziny i dyscypliny - Nauki o rodzinie, została szczegółowo opisana i udokumentowana w kolejnych częściach Autoreferatu oraz w Wykazie osiągnięć.

4.1. Tytuł głównego osiągnięcia naukowego

Do oceny przedstawiam najnowszą **pracę monograficzną** pt.: *Współpraca rodziny i szkoły w Drugiej Rzeczypospolitej w szkołach średnich ogólnokształcących Okręgu Szkolnego Krakowskiego*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2024, ss. 397. ISBN 978-83-8180-885-9

Recenzja wydawnicza: Prof. dr prof. Krzysztof Jakubiak; Dr hab. prof. APS Adam Solak.

Ponadto, **jako dopełnienie** przedkładam **11 artykułów** poświęconych problematyce rodziny, opublikowanych po doktoracie.

Prezentowana niżej monografia i artykuły stanowią znaczący wkład w rozwój dyscypliny - *Nauki o rodzinie*.

4.2. Charakterystyka monografii

Omówienie celu naukowego, osiągniętych wyników oraz możliwości ich wykorzystania.

Współpraca rodziny i szkoły w Drugiej Rzeczypospolitej w szkołach średnich ogólnokształcących Okręgu Szkolnego Krakowskiego stanowi temat przedłożonej monografii i jednocześnie przedmiot realizowanych badań własnych.

Podkreślić należy, że prezentowanej w tej książce problematyce współpracy rodziny i szkoły, od dawna przypisuje się duże społeczne znaczenie, zajmuje ona również bardzo ważne miejsce w teorii i praktyce edukacyjnej. Już na przełomie XIX i XX wieku w Stanach Zjednoczonych oraz w Europie, wielkim zainteresowaniem cieszyła się inicjatywa organizowania się rodziców w ruch stowarzyszeniowy. Popularną bowiem była idea odrodzenia społeczeństwa przez rodzinę, a korzystny ku temu klimat stwarzały prądy emancypacyjne i narodowościowe oraz rozwijający się reformatorski ruch pedagogiczny „nowego wychowania”. Upowszechniano wówczas postulaty dotyczące uspołecznienia szkoły poprzez rozwijanie indywidualnych i zbiorowych form współpracy rodziców. Jak donoszą naukowe opracowania, w Polsce organizacje rodzicielskie zaczęły się formować w roku 1900.

Współcześnie mamy do czynienia ze wzrostem naukowego zainteresowania rodziną jako środowiskiem życia i rozwoju człowieka. Zaowocowało to bogactwem monografii i artykułów poświęconych problematyce rodziny, różnorodnym aspektem jej funkcjonowania. Analiza literatury naukowej pozwala stwierdzić, że wprawdzie istnieją publikacje dotyczące współpracy rodziny i szkoły, odnoszące się również do okresu międzywojennego, ale jest to ciągle skromny dorobek naukowy, a w szczególności widoczny jest niedostatek opracowań monograficznych. Na wyjątkową uwagę zasługują osiągnięcia naukowe Krzysztofa Jakubiaka, autora i redaktora prac monograficznych oraz tekstów publikowanych w pracach pod redakcją, a także w czasopismach naukowych. Warto jednak zauważyć, że badacz ten prezentował

problematykę współpracy rodziny i szkoły w skali świata i kraju, ukazując jej genezę i charakteryzując różnorodne aspekty (ideowe, prawne i organizacyjne). Pewien skromny przyczynek stanowią także uwzględnione w treści tej pracy artykuły kilku innych autorów, przybliżające współpracę rodziny i szkoły w okresie międzywojennym w sposób fragmentaryczny, np. ograniczając się do opisu jej realizacji w konkretnych szkołach i miastach, albo też w ramach określonej formy czy dziedziny wychowania.

Pośród prac naukowych występują, choć w istocie także jest ich niewiele, opracowania monograficzne, dotyczące funkcjonowania systemu oświaty w Okręgu Szkolnym Krakowskim, w latach 1918-1939. Brak jest jednak monografii, która ukazywałaby współpracę rodziny i szkoły w szkołach średnich ogólnokształcących w Drugiej Rzeczypospolitej, w Okręgu Szkolnym Krakowskim. **Dlatego też niniejsza praca jest pierwszą próbą wypełnienia zaistniałej luki poznawczej w bibliografii historyczno-pedagogicznej i w *Naukach o rodzinie*. Potwierdzają to opinie recenzentów wydawniczych omawianej monografii.**

Celem poznawczym pracy było rozpoznanie i zaprezentowanie współpracy rodziców i opiekunów prawnych uczniów szkół średnich ogólnokształcących z dyrekcją tych placówek i ich kadrami pedagogicznymi, w okresie międzywojennym, w OSK. Natomiast za cel praktyczny przyjąłm wykazanie ponadczasowości występujących w obszarze współpracy rodziny i szkoły w Drugiej Rzeczypospolitej koncepcji, inicjatyw i konkretnych form działania (wraz z ich podstawami prawno-organizacyjnymi), które mogłyby zostać wykorzystane przez współczesne władze oświatowe, dyrekcje placówek, nauczycieli i samych rodziców, w doskonaleniu i rozwijaniu współpracy rodziny i szkoły.

W zawiązku z tak nakreślonymi celami, sformułowałam główny problem badawczy, który przyjął brzmienie: Jak kształtowała się współpraca rodziny i szkoły w Drugiej Rzeczypospolitej w szkołach średnich ogólnokształcących Okręgu Szkolnego Krakowskiego?

Ze względu na złożoność problemu głównego doprecyzowałam go poprzez następujące problemy szczegółowe:

1. Jakie znaczenie miała spuścizna oświaty galicyjskiej oraz ewolucja prawno-organizacyjna i programowa szkolnictwa średniego ogólnokształcącego w okresie międzywojennym dla stanu tego szkolnictwa w kraju i Okręgu Szkolnym Krakowskim?

2. Jakie znaczenie przypisywano rodzinie w okresie międzywojennym w urzeczywistnianiu ideałów wychowawczych Drugiej Rzeczypospolitej i jak rozwijał się w tym okresie rodzicielski ruch organizacyjno-stowarzyszeniowy?

3. Jakie miejsce zajmowała i czego dotyczyła problematyka współpracy rodziny i szkoły podejmowana w dokumentach MWRiOP oraz w nieurzędowej części kuratorskich dzienników urzędowych i jak oceniano tę współpracę?

4. Jakie kwestie związane ze współpracą rodziny i szkoły prezentowano w okresie międzywojennym na łamach czasopism (w szczególności o tematyce rodzinnej) i jak była oceniana realizacja tej współpracy?

5. Jaki obraz współpracy rodziny i szkoły wyłania się z treści wybranych materiałów pamiątkarskich autorstwa osób związanych z byłym terenem galicyjskim (w tym także Okręgiem Szkolnym Krakowskim), których edukacyjny okres życia przypadła na czas międzywojenny?

6. Jaką rolę odegrało Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego w rozwijaniu współpracy rodziny i szkoły, oraz jak kształtowała się ta współpraca w świetle treści sprawozdań szkół średnich ogólnokształcących, ksiąg pamiątkowych i jubileuszowych, a także wybranych materiałów archiwalnych będących pozostałością po działalności Okręgu Szkolnego Krakowskiego (praca rodziców na rzecz środowiska szkolnego oraz uczniów i zaangażowanie szkoły we współpracę z rodzicami uczniów)?

Chronologicznie praca obejmuje okres istnienia Drugiej Rzeczypospolitej zamykający się w granicach lat 1918-1939. Jednakże w treściach niektórych rozdziałów wychodziłam poza wskazane granice, odwoływałam się do wydarzeń i procesów z lat wcześniejszych, aby zasygnalizować genezę występujących w okresie międzywojennym zjawisk społecznych, czy też zaistniałych faktów.

Zakres terytorialny badań odpowiada obszarowi administracyjnemu Okręgu Szkolnego Krakowskiego utworzonemu na mocy rozporządzenia MWRiOP z dnia 18 września 1921r., z uwzględnieniem zmian jego granic, przeprowadzonych w związku z kolejnym rozporządzeniem z 19 marca 1926r. Dodać jednak należy, że niektóre treści, ustalenia oraz oceny odnoszą się do obszaru państwowego całej Drugiej Rzeczypospolitej.

Praca ta jest monografią historyczno-pedagogiczną. Zastosowana procedura badawcza obejmowała zebranie dostępnych źródeł i odczytanie zawartych w nich informacji, ich krytykę, interpretację, selekcję i porządkowanie, a następnie wyjaśnianie faktów, opisywanie zachodzących procesów, przemian i formułowanie wniosków uogólniających. Ze względu na charakter materiałów źródłowych zastosowałam metody typowe dla nauk historycznych (metodę wnioskowania indukcyjnego i metodę progresywną), a także metodę analizy treści.

Z uwagi na problematykę tej monografii podstawę źródłową stanowiły pozyskane ze zbiorów bibliotek cyfrowych sprawozdania szkół średnich ogólnokształcących Okręgu

Szkolnego Krakowskiego, z okresu międzywojennego. Były one wytworami dyrekcji placówek szkolnych. Ukazywały rozwój organizacji rodzicielskich w tych szkołach oraz współpracę rodziny i szkoły z perspektywy władz szkolnych. Znaczącą w tym zakresie wartość poznawczą, miały zamieszczane na końcu sprawozdań kroniki szkolne. Interesującego materiału dostarczały również pozyskane księgi jubileuszowe i pamiątkowe tych szkół.

Do kolejnych źródeł drukowanych należały Dzienniki Urzędowe Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (MWRiOP). Były one przydatne dla zaprezentowania powstania i rozwoju Okręgu Szkolnego Krakowskiego oraz jego władzy. Umożliwiły ukazanie wagi jaką ministerstwo przywiązywało do współpracy rodziny i szkoły oraz scharakteryzowanie pozostających w zainteresowaniu ministerstwa obszarów współpracy rodziny i szkoły.

Z kolei Dzienniki Urzędowe Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego (KOSK) i publikowane w ich części urzędowej dokumenty kierowane do dyrekcji szkół średnich ogólnokształcących oraz inspektorów, stanowiły źródło wiedzy na temat wkładu KOSK w rozwijanie współpracy rodziny i szkoły. Pozwoliły na przedstawienie zaangażowania KOSK w powoływanie w szkołach organizacji rodzicielskich oraz ukazały obszary działalności kuratorium, związane z prowadzoną przez szkoły współpracą z rodzinami uczniów. Analizie poddałam również nieurzędowe części wybranych dzienników urzędowych wydawanych przez inne kuratoria oświaty w Polsce w okresie międzywojennym, w których publikowano teksty odnoszące się do relacji rodziny i szkoły.

Niezaprzeczalny walor poznawczy miały materiały stanowiące pozostałości po działalności Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego, występujące w zasobie Archiwum Narodowego w Krakowie. Były to m.in. dokumenty drukowane, w których kuratorium zwracało się do dyrekcji placówek szkolnych i inspektorów w kwestiach dotyczących realizacji współpracy z rodzinami uczniów oraz dokumenty pisane - korespondencja kuratorium z rodzicami uczniów, jak również z dorosłymi uczniami.

Znaczną wartość źródłową miało piśmiennictwo z okresu międzywojennego. Dla przedstawienia problematyki występujących w okresie międzywojennym ideałów wychowania wykorzystałam m.in. publikacje: Władysława M. Borowskiego, Hanny Pohoski, Stanisława Czerwińskiego, Zygmunta Mysłakowskiego, Ireny Pannenkowej.

Uwzględniłam również wiele opracowań monograficznych oraz artykułów z okresu międzywojennego, w których zwolennicy dominujących obozów politycznych, a wśród nich pedagodzy, teoretycy i praktycy wychowania prezentowali znaczenie rodziny dla rozwoju dzieci i młodzieży, przyszłości narodu oraz państwa. Na uwagę w tym zakresie zasługują tacy

ich twórcy jak np.: Stanisława Sarjusz – Wolska, Władysław M. Borowski, Lucjan Zarzecki, Kazimierz Sośnicki, Józef Mirski.

W pracach z analizowanego okresu omówiono również kwestie dotyczące funkcjonowania organizacji rodzicielskich oraz współpracy domu rodzinnego uczniów i szkoły. Pośród autorów tych prac znaleźli się: Juliusz Adamski, Józef Janota-Bzowski, Emilia Szeinbokówna, Marian B. Godecki, Zofia Jankowska, Adolf Rondthaler, Janina Rendznerowa, Stanisław Lisowski.

Do wykorzystanych źródeł drukowanych należą również materiały wydawane przez organizacje rodzicielskie, m.in.: *Statut Zjednoczenia Zrzeszeń rodzicielskich w Polsce*, Warszawa 1929; *Zalecany przez Zjednoczenie Zrzeszeń Rodzicielskich jako ramowy Statut Rodzicielskiego Koła Szkolnego*, Warszawa 1926; *Szkoła a organizacje rodzicielskie. Referat i dyskusja (Zjednoczenie Zrzeszeń Rodzicielskich w Polsce. Materiały V)*, Warszawa 1926; *Kronika organizacyjna. „Zrąb”* 1932, T. 12; *Kronika. Działalność Warszawskiego Ośrodka Zrębu. „Zrąb”* 1933, T. 16. Dokumenty te pozwoliły na przedstawienie ich powstania, struktury organizacyjnej, przyjmowanych celów i zadań oraz prowadzonych działań w związku z upowszechnianiem idei współpracy rodziny i szkoły.

W konstruowaniu monografii ważne miejsce zajęły periodyki z okresu międzywojennego. Niektóre z nich w sposób szczególny koncentrowały się na problematyce dotyczącej rodziny, a w tym jej współpracy ze szkołą. W monografii tej wykorzystałam tytuły: *Rodzina i Dziecko; Dom i Szkoła; Głos Rodziny i Szkoły; Głos Rodziców; Rodzina; Dom i Szkoła Powszechna*. Inne zaś kontekstowo odnosiły się do tej kwestii, a były to np. *Miesięcznik Pedagogiczny; Oświata i Wychowanie, Przyjaciel Szkoły*.

Niezwykle cenna okazała się literatura pamiętnikarska, która pozwoliła spojrzeć na współpracę rodziny i szkoły z perspektywy środowiska rodzinnego, jego członków. W pracy tej wykorzystałam fragmenty pamiętników i wspomnień osób, które zamieszkiwały na byłych terenach galicyjskich, na których w 1921r. utworzono m.in. Okręg Szkolny Krakowski. Zdarzało się, że rozpoczynali oni edukację przed odzyskaniem przez Polskę niepodległości i kontynuowali ją już w okresie międzywojennym. Uwzględniłam tu m.in. materiały: *Pamiętniki Polaków 1918- 1978. Antologia pamiętnikarstwa polskiego*, wybór i oprac. B. Gołębiowski, M. Grad, F. Jakubczak, t. 1, Warszawa 1982; *Pamiętniki Chłopów Nr 1-51*, oprac. L. Krzywicki, Warszawa 1935; *Laknęliśmy wiedzy jak chleba. Pamiętniki samouków*, wybór i oprac. J. Landy- Tołwińska, H. Ligocki, H. Kasperowicz, Kraków 1968. Istotne były również wykazane w bibliografii prace autorskie: Wiesława Kielara, Władysława Czaplńskiego, Jana Stryczka, Mieczysława Grada, Walentego Kunysza, Marii Dąbrowskiej, Franciszka Magrysia.

Wykorzystałam także liczne opracowania monograficzne i artykuły. I tak, aby zaprezentować znaczenie spuścizny galicyjskiej dla rozwoju szkolnictwa w państwie polskim w okresie międzywojennym oraz zmiany prawno-organizacyjne i programowe w polskim szkolnictwie średnim w Drugiej Rzeczypospolitej posłużyłam się dorobkiem współczesnej polskiej historiografii, a były to m.in. prace: Henryki Kramarz, Marii Stinii, Józefa Miąso, Edmunda Juśko, Stefana Ignacego Możdżenia, Czesława Majorka, Juliana Dybca, Jana Drausa i Romana Terleckiego, Konstantego Grzybowskiego, Romana Pelczara i Jana Rysia, Karola Sanojcy, Ferdynanda Śliwińskiego, Feliksa W. Araszkiwicza, Stanisława Michalskiego, Stanisława Mauersberga, Joanny Sadowskiej, Elżbiety Magiery.

Dla omówienia problematyki występujących w okresie międzywojennym ideałów wychowania szczególnie ważne były publikacje autorstwa: Antoniego Smołańskiego, Feliksa W. Araszkiwicza, Krzysztofa Jakubiaka, Edmunda Juśko i Andrzeja Niedojadło, Anny Radziwiłł, Joanny Falkowskiej. Z kolei dla przybliżenia działalności ogólnopolskich organizacji rodzicielskich oraz struktur działających na poziomie szkół i klas szkolnych, kluczowe znaczenie miał dorobek naukowy Krzysztofa Jakubiaka oraz publikacje: Marzeny Okrasy, Wiesławy Zasady, czy Karola Sanojcy .

Istotnym źródłem informacji były opracowania statystyczne. Zostały one wykorzystane do zobrazowania stanu ilościowego szkół średnich ogólnokształcących w Polsce międzywojennej oraz w Okręgu Szkolnym Krakowskim. Uwzględniłam: *Mały Rocznik Statystyczny* (wydania od 1930r. do 1939r.); *Roczniki Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej* (wydania od 1921r. do 1929r.) i *Statystykę Szkolnictwa*, (Statystyka Polski, Seria C, GUS, wydania od roku 1934r. do 1939).

Monografia składa się z czterech rozdziałów. Jej konstrukcję warunkowała problematyka wskazana w temacie oraz przyjęte problemy badawcze. W rozdziale pierwszym, któremu nadałam tytuł *Szkolnictwo średnie ogólnokształcące w Drugiej Rzeczypospolitej*, zaprezentowałam wpływ oświaty galicyjskiej na rozwój szkolnictwa w niepodległym państwie polskim, omówiłam przemiany prawno-organizacyjne oraz programowe występujące w polskim szkolnictwie średnim w okresie międzywojennym. Przedstawiłam również rozwój ilościowy szkół średnich ogólnokształcących w Drugiej Rzeczypospolitej, a także powstanie i rozwój Okręgu Szkolnego Krakowskiego oraz stan jego szkolnictwa średniego ogólnokształcącego w latach 1921-1939.

Rozdział drugi zatytułowałam *Znaczenie rodziny w urzeczywistnianiu ideałów wychowawczych Drugiej Rzeczypospolitej*. Przybliżyłam w nim przemiany w ideałach wychowania, a także ich uwarunkowania oraz przedstawiłam dominujące w okresie

międzywojennym ideały wychowania i ich zwolenników. Zaprezentowałam również przypisywane rodzinie i jej wychowawczemu oddziaływaniu znaczenie, zarówno przez reprezentantów pedagogiki narodowej jak i propagatorów wychowania państwowego. Scharakteryzowałam rozwój i działalność dwóch ogólnokrajowych organizacji rodzicielskich – Zjednoczenia Zrzeszeń Rodzicielskich i Zespołu Rodziców „Zrąb” oraz funkcjonowanie szkolnych Kół rodzicielskich i Patronatów klasowych.

Kolejny trzeci rozdział nosi tytuł *Problematyka współpracy rodziny i szkoły w Drugiej Rzeczypospolitej*. Stanowi on prezentację współpracy rodziny i szkoły w perspektywie dokumentów wydawanych przez MWRiOP (rozporządzeń i zarządzeń, okólników; komunikatów i ogłoszeń), a także tekstów zamieszczanych w nieurzędowej części kuratorskich dzienników urzędowych oraz na łamach czasopism o tematyce rodzinnej. W ostatniej części tego rozdziału podjęłam starania mające na celu zaprezentowanie współpracy rodziny i szkoły w perspektywie samej rodziny. Wykorzystałam przy tym wybrane materiały pamiątkarskie. Szczególną uwagę zwróciłam na społeczno-ekonomiczną sytuację rodzin, stan szkolnictwa oraz relacje występujące pomiędzy rodziną i szkołą.

Rozdział czwarty zatytułowałam *Współpraca rodziny i szkoły w okresie międzywojennym w szkołach średnich ogólnokształcących na terenie Okręgu Szkolnego Krakowskiego, w świetle materiałów źródłowych*. Przedstawiłam w nim rolę Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego w rozwijaniu współpracy rodziny i szkoły oraz dokonałam charakterystyki działających w szkołach średnich ogólnokształcących OSK organizacji rodzicielskich. Zaprezentowałam pracę rodziców na rzecz środowiska szkolnego i młodzieży oraz zaangażowanie szkoły i kadry pedagogicznej we współpracę z rodzicami uczniów.

Przeprowadzone badania pozwoliły na sformułowanie odpowiedzi na postawione problemy badawcze i wypracowanie następujących wniosków poznawczych:

1. Oświata galicyjska, która rozwinęła się w okresie autonomicznym oraz reformowanie systemu oświatowego po odzyskaniu niepodległości, a w szczególności reforma jędrzejewiczowska, przyczyniły się do zreorganizowania, ujednoczenia i rozwoju szkolnictwa w całym odrodzonym państwie polskim, w tym także w utworzonym w 1921r. Okręgu Szkolnym Krakowskim.

2. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości przedstawiciele polskiej nauki, zwolennicy dominujących obozów politycznych (narodowego i państwowego), a wśród nich pedagodzy, teoretycy i praktycy, dostrzegli potencjał wychowawczy rodziny. Widzieli w niej ważne środowisko wychowawcze, które warunkowało wieloaspektowy rozwój dzieci i młodzieży, a jednocześnie determinowało realizację perspektyw rozwojowych narodu i państwa. Wielu z

nich mocno eksponowało kwestię współpracy rodziny i szkoły, uzależniając od niej efektywność oddziaływań wychowawczych na młode pokolenie Polaków. Wszystko to dało znaczący impuls dla stopniowego rozwoju organizacji rodzicielskich (stowarzyszeń ogólnopolskich i struktur terenowych), zmieniających jakość relacji pomiędzy rodziną i szkołą, a co za tym idzie podnoszących skuteczność procesu wychowania dzieci i młodzieży.

3. Problematyka współpracy rodziny i szkoły dość często była podejmowana zarówno w dziennikach urzędowych Ministerstwa WRiOP, jak i w nieurzędowej części dzienników urzędowych wydawanych przez kuratoria oświaty. Wyraźny wzrost zainteresowania tą problematyką miał miejsce w drugiej połowie lat dwudziestych okresu międzywojennego. W publikowanych materiałach opowiadano się za potrzebą tej współpracy oraz opisywano istniejący stan rzeczy. Przedstawiano różnorodne kwestie związane z prowadzeniem współpracy domu rodzinnego ucznia i szkoły, w tym również na poziomie szkolnictwa średniego. Omawiano m.in. formy jej realizacji i warunki skuteczności, ale także poddawano krytyce istniejący stan rzeczy, zwracano uwagę na występujące błędy i niedomagania. Wszystko to miało służyć doskonaleniu relacji rodziny i szkoły, tworzeniu wspólnego frontu rodzicielsko-nauczycielskiego.

4. Tematyka współpracy domu rodzinnego ucznia i szkoły stanowiła częsty przedmiot rozważań na łamach czasopism, w szczególności poświęconych problematyce rodzinnej. W dyskurs włączały się osoby reprezentujące różne doświadczenia zawodowe oraz życiowe, w tym przedstawiciele środowiska rodzinnego i szkolnego. Przedstawiano różnorodne kwestie dotycząc tej współpracy, m.in. jej formy, realizatorów, przykłady skutecznej współpracy. Ukazywano także występujące w zakresie współpracy utrudnienia i powody małej efektywności. Jednocześnie eksponowano jej znaczenie i uzasadniano potrzebę prowadzenia.

5. Treści materiałów pamiętnikarskich wskazują na niezadowalający stan współpracy rodziny i szkoły. Nieco bardziej korzystnie kształtowała się ona w przypadku zamożnych środowiskach rodzinnych, o rozwiniętej świadomości pedagogicznej, zatroskanych o edukację potomstwa. Natomiast w rodzinach borykających się z biedą i ubóstwem, jeśli ta współpraca w ogóle występowała, to miała raczej charakter okolicznościowy, incydentalny. Należy dodać, że zdarzało się, iż nauczyciele wychodzili naprzeciw występującym trudnościom, inicjowali i prowadzili działania edukacyjne mające na celu wspomaganie ubogich środowisk wiejskich.

6. Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego odegrało ważną rolę w rozwijaniu współpracy rodziny i szkoły w szkołach średnich ogólnokształcących usytuowanych w okręgu. Dobitnym wyrazem tego było skierowanie do dyrektorów szkół dokumentu, w którym zalecano zakładanie w placówkach szkolnych organizacji rodzicielskich. Wymagano również od

dyrektorów, uwzględniania w sprawozdaniach szkolnych informacji o współpracy szkoły z domem uczniów. Dodać trzeba, że w dokumentach publikowanych w dzienniku urzędowym, kuratorium dość często odnosiło się do różnorodnych kwestii dotyczących współpracy szkoły i domu. Ponadto treści sprawozdań szkolnych, ksiąg pamiątkowych i jubileuszowych, a także wybranych materiałów archiwalnych, będących pozostałością po działalności OSK wskazują na to, że z biegiem lat rozwijała się aktywność rodziców w szkołach, powstawały organizacje, których pożyteczne działania stawały się coraz bardziej różnorodne. Wiele zależało jednak od typu placówki szkolnej (państwa lub prywatna), otwartości dyrekcji i grona nauczycielskiego na współpracę z rodzicami i zaangażowania samych rodziców. Z zebranych materiałów wynika również, że władze szkolne przypisywały łączności z domem uczniów istotne znaczenie i raczej pozytywnie odnosiły się do współpracy z rodzinami uczniów. Realizowały wraz z gronem pedagogicznym szereg ważnych przedsięwzięć w ramach współpracy z rodziną. Podkreślić jednak należy, że współpraca ta nie przebiegała bez zastrzeżeń. Pewien opór i niedomagania dotyczyły zarówno środowiska rodzinnego, jak i szkolnego.

Uogólniając, można powiedzieć, że w okresie Drugiej Rzeczypospolitej wzrosło zainteresowanie rodziną jako środowiskiem wychowawczym. Dostrzeżono jej znaczenie dla realizacji dominującej wychowawczej ideologii i uznawanej aksjologii. Stąd też dużą wagę zaczęto przywiązywać do współpracy szkoły z domem ucznia. W efekcie problematyka ta coraz częściej była poruszana w dokumentach wydawanych przez MWRiOP oraz kuratoria oświaty, a w tym KOSK. Kwestie rodziny i jej współpracy ze szkołą omawiane były również na łamach periodyków, w szczególności poświęconych tematyce rodziny. Jednakże w początkowym okresie, jak wykazały treści analizowanych materiałów źródłowych, współpraca ta stosunkowo wolno się rozwijała, co wiązało się z sytuacją społeczno-polityczną oraz ekonomiczną kraju, ale także z ustosunkowaniem władz szkolnych i nauczycieli do rodziców oraz zaangażowaniem i otwartością na współpracę samych rodziców. Dopiero po utworzeniu ogólnopolskich organizacji rodzicielskich i regionalnych oraz poprawie sytuacji ekonomicznej związanej z kryzysem gospodarczym, współpraca rodziny i szkoły zaczęła się rozwijać coraz intensywniej. W OSK wychodziła ona poza obszar materialny oraz moralny i obejmowała nowe, urozmaicone, budzące uznanie formy, co nie było w tym czasie regułą w skali kraju.

Badania pokazały, że mimo postępujących wraz z upływem czasu korzystnych zmian, pojawiały się również pewne utrudnienia, obniżające efekty tej współpracy. Występował bowiem brak partnerstwa w odnoszeniu się kierownictwa szkoły i nauczycieli do rodziców oraz instrumentalne ich traktowanie. Współpracy nie ułatwiała również ustosunkowanie rodziców wobec szkoły, wielu z nich prezentowało postawy zachowawcze i akomodacyjne. Zgłaszanie

inicjatyw, przejawianie entuzjazmu i zaangażowania było udziałem pewnej ich części, zwykle osób wykształconych o ugruntowanej pozycji społecznej, cieszących się powszechnym uznaniem. Niewątpliwym jednak osiągnięciem było powstanie ogólnopolskich organizacji rodzicielskich, struktur terenowych i szkolnych, zaangażowanych w rozwijanie współpracy rodziny i szkoły.

Zrealizowane badania umożliwiły sformułowanie propozycji działań doskonalących współpracę rodziny i szkoły, z którą obecnie mamy do czynienia. Bowiem mimo głośzonych od lat nośnych haseł upominających się o demokratyzację życia społecznego oraz integrację środowisk wychowawczych, a także opisywanych w literaturze nowych modeli współpracy rodziny i szkoły, (opartych na partnerstwie rodziców, nauczycieli i uczniów), w realiach współpraca ta wciąż pozostaje daleka od oczekiwań. Dominują konwencjonalne, sformalizowane relacje pomiędzy rodzicami uczniów i nauczycielami, których podstawą są organizowane dwa razy w semestrze spotkania tzw. wywiadówki. Kontakt z dyrekcją placówek przebiega podobnie, dla większości rodziców sprowadza się on do oficjalnych, odbywających się najczęściej dwa razy w półroczu spotkań (poprzedzających zebrania klasowe z wychowawcą dzieci), wpisanych w kalendarz szkolny.

Oczywiście możliwe są indywidualne rozmowy z wychowawcami, nauczycielami i kierownictwem szkoły, po wcześniejszym zgłoszeniu potrzeby takiego spotkania. Wyraźnie jednak brakuje realnej, systematycznej, programowej oraz skupionej wokół potrzeb rozwojowych uczniów współpracy domu rodzinnego i szkoły, a ponadto trwałej pedagogizacji środowiska rodzinnego (np. poprzez wykłady, warsztaty). Jeśli występują w tym zakresie jakieś inicjatywy, to są to na ogół działania incydentalne, sporadycznie, będące reakcją na zaistniały w szkole problem.

Wiele do życzenia pozostawia także aktywność samych rodziców i ich włączanie się w życie szkoły. Jak się wydaje dominuje tu incydentalność działań poszczególnych osób, podyktowana partykularnymi potrzebami. Wprawdzie powołuje się w szkołach Rady rodziców (w skład których wchodzi przedstawiciele tzw. „trójek klasowych”), będące reprezentacją ogółu rodziców uczniów danej placówki, ale także ich aktywność jest ograniczona i uschematyzowana. Jej zakres wyznacza ustawa, w której do kompetencji Rady rodziców m.in. zaliczono: uchwalanie w porozumieniu z Radą pedagogiczną programu wychowawczo-profilaktycznego szkoły; opiniowanie programu i harmonogramu poprawy efektywności kształcenia lub wychowania szkoły; opiniowanie projektu planu finansowego składanego przez dyrektora szkoły. Natomiast szczegółową organizację i formy współdziałania szkoły z rodzicami w zakresie nauczania, wychowania, opieki i profilaktyki określa statut szkoły.

Dlatego też należy odwoływać się do dorobku Drugiej Rzeczypospolitej w zakresie kreowania współpracy rodziny i szkoły oraz organizowania działalności rodzicielskiej na szeroką, ogólnopolską skalę. Godną uwagi propozycją jest tworzenie prężnie działających ogólnokrajowych organizacji rodzicielskich (takich jak np. Zjednoczenie Zrzeszeń Rodzicielskich, czy Zespół Rodziców „Zrąb”), które inicjowałyby i koordynowały działalność struktur terenowych, szkolnych oraz reprezentowały interes środowiska rodzinnego w relacji ze szkołą, a także władzą państwową. Warto sięgać do wzorów z tamtego okresu, do wytycznych dotyczących organizowania Kół rodzicielskich oraz wypracowanych statutów, a także regulaminów i adoptować je, dostosować do współczesnych warunków.

Jak wyjaśniałam, osiągnięcia minionego okresu historycznego nie były pozbawione niedoskonałości, w relacjach pomiędzy przedstawicielami różnych środowisk (władz państwowych, kuratorskich, dyrekcji placówek szkolnych i grona pedagogicznego, przedstawiciele ogólnokrajowych organizacji rodzicielskich, terenowych i szkolnych), występowały różnice zdań dotyczące prowadzenia współpracy rodziny i szkoły, ale miała też miejsce pewna ich konsolidacja wokół nadrzędnego celu – wychowania młodego pokolenia Polaków. Również i dziś, w czasie obserwowanej relatywizacji podstawowych dla życia i bezpiecznego rozwoju człowieka wartości (takich jak np. miłość, rodzina, wolność), wydaje się niezbędne zjednoczenie wszystkich środowisk odpowiedzialnych za przyszłość kraju i narodu wokół tego samego celu oraz ważnej dla jego realizacji, opartej na solidnym fundamencie aksjologicznym współpracy rodziny i szkoły.

Dodać należy, że przedstawiona monografia nie wyczerpuje podjętej problematyki, warto bowiem kontynuować badania nad współpracą rodziny i szkoły w Drugiej Rzeczypospolitej oraz korzystać z jej doświadczeń. Z naukowego punktu widzenia interesującym wydaje się być stan tej współpracy w analizowanym okresie, w innego typu placówkach edukacyjnych Okręgu Szkolnego Krakowskiego. Można byłoby również poprowadzić szeroko zakrojone badania nad współpracą domu rodzinnego uczniów i szkoły w okresie międzywojennym, w skali całego odrodzonego państwa polskiego, na różnych poziomach edukacyjnych.

4.3. Artykuły tematycznie związane z problematyką rodziny, opublikowane po doktoracie (11 wybranych tekstów).

Przedłożone do oceny teksty zostały opublikowane w punktowanych czasopismach naukowych (w tym w zagranicznym), oraz recenzowanych pracach pod redakcją. Choć omawiane w nich problemy stanowią przedmiot refleksji również innych badaczy, to wybór szczegółowych kwestii, dobór literatury naukowej i innych źródeł (np. statystycznych, aktów prawnych, dokumentów Kościoła katolickiego), oraz konstrukcja i treść każdego z prezentowanych materiałów ma charakter oryginalny i autorski. Przygotowując je zastosowałam metody badawcze ilościowe i jakościowe, wykorzystałam różne techniki gromadzenia materiału badawczego – wywiad, ankietę, analizę dokumentów. Wybór zastosowanych metod i technik badawczych był zdeterminowany podejmowaną w artykule problematyką. Poza prezentacją rezultatów własnych dociekań badawczych, każdy z tekstów zawiera konkluzje i pewne wskazania praktyczne, które mogą zostać wykorzystane w projektowaniu działań skierowanych na wspieranie środowisk rodzinnych.

Problematykę tych artykułów omawiam poniżej w kolejności wyznaczonej przez datę ich wydania. Zwracam przy tym uwagę na wkład tekstów w rozwój *Nauk o wychowaniu*.

1. Z. Frączek, *Revitalisation of moral authorities as an educationally desirable reaction to postmodern relativism*. „World Studies in Education” 2011, Vol. 12, nr 2, s. 93-102, ISSN: 1441-340X, (Australia).

Artykuł ten powstał jako rezultat analizy treści wybranych prac badawczych, ukazujących autorskie stanowiska odnośnie postępujących przeobrażeń globalizacyjnych oraz ich konsekwencje dla rozwoju i funkcjonowania zarówno jednostki ludzkiej, jak i społeczeństwa, jako pewnej całości. Zwróciłam w nim szczególną uwagę na przemiany w aksjologii człowieka oraz kwestię postmodernistycznych uproszczeń i ich następstwa. Odniosłam się do kryzysu aksjologicznego człowieka, podkreślając, że istotną jego przyczyną jest obserwowany słabnący wpływ moralnych autorytetów, które są nośnikami ważnych dla bezpiecznego rozwoju człowieka wartości, takich jak prawda, odpowiedzialność, sprawiedliwość, czy też wolność. Zaznaczyłam, że postmodernizm tak mocno eksponujący wolność (i jak się wydaje „wolność od wszystkiego”), jednocześnie prowadzi m.in. do erozji autorytetów. Z kolei wraz z dekonstrukcją autorytetów wzrasta brutalizacja życia społecznego, poczucie anomii i samotności oraz bezradność współczesnego człowieka. W formułowanych wnioskach zwróciłam również uwagę na to, że w zaistniałych okolicznościach niezbędną jest rewitalizacja autorytetów moralnych, dla której kluczowe znaczenie ma współpraca szkoły

i rodziny ucznia. Ważną rolę w realizacji tego zadania przypisałam nauczycielowi, który sam powinien starać się być autorytetem dla swoich wychowanków oraz podsuwać im stosowne modele do naśladowania i identyfikacji. Oprócz wiedzy zawodowej, umiejętności i predyspozycji, istotna jest jego aksjologia, a ponadto zaangażowanie we współpracę ze środowiskiem rodzinnym ucznia. Podkreśliłam, że bez współdziałania nauczycieli i rodziców w obszarze wychowania i spójności ich oddziaływań wychowawczych, trudno spodziewać się spektakularnych zmian w aksjologii dzieci i młodzieży oraz oczekiwać, że wartości moralne będą dla nich co najmniej tak samo ważne, jak materialne i prestiżowe.

Podsumowując można powiedzieć, że w artykule tym przybliżyłam postępujące przemiany społeczno - kulturowe oraz niebezpieczne przeobrażenia w hierarchii wartości człowieka. Ukazałam znaczenie autorytetów moralnych w wychowaniu podkreślając, że ich rewitalizacja jest ważnym warunkiem przywrócenia ładu aksjologicznego. Uzasadniłam, że dla jego osiągnięcia niezbędnym jest partnerstwo rodziny i szkoły w wychowaniu młodego pokolenia, a co za tym idzie współpraca nauczycieli i rodziców. Do wskazywanych w artykule praktycznych kierunków działań należy: dialog w wychowaniu, odbudowa autorytetów moralnych, wspieranie dzieci i młodzieży w dokonywaniu wyboru wartości. Artykuł ten łączy wiedzę z pedagogiki, socjologii, psychologii oraz etyki, przez co sprzyja interdyscyplinarnej refleksji nad przemianami społecznymi, aksjologią człowieka, kondycją współczesnej rodziny i szkoły. Ta interdyscyplinarna perspektywa pozostaje spójna z charakterem *Nauk o rodzinie*.

2. Z. Frączek, *Współczesna rodzina wobec doświadczenia straty bliskiej osoby - wielowymiarowość doświadczeń i przeżyć*, (w:) *Rodzina w sytuacji straty bliskiej osoby*, red. D. Opozda, M. Parzyszek, Wyd. Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie, Lublin 2017, s. 151-160.

Opierając się na fachowych opracowaniach naukowych, w tekście tym przybliżyłam obraz rodziny jako wspólnoty, która chroni swych członków przed samotnością, zapewnia wzajemne wsparcie i daje poczucie bezpieczeństwa. Scharakteryzowałam rodzaje rodzinnego wsparcia - emocjonalne, wartościujące, instrumentalne, duchowe. Zwróciłam uwagę na to, że niewystarczające wsparcie w rodzinie utrudnia jej członkom rozwijanie się. Może przyczyniać się do bezradności, która wiąże się z deficytami poznawczymi i emocjonalnymi. Ponadto podkreśliłam, że wsparcie rodziny ważne jest dla wszystkich jej członków, kształtuje bowiem poczucie podmiotowości i produktywności, kompetencji, ułatwia również radzenie sobie w sytuacjach trudnych, zmaganie się ze stresem.

Przedstawiłam sytuację rodziny po odejściu jednego z jej członków, w której to dochodzi do zakłócenia realizowanych przez nią form wsparcia oraz naruszenia równowagi wspólnoty rodzinnej. Badania wskazują na to, że w przypadku jednych rodzin następuje osłabienie systemu, rozluźnienie więzi, wzajemne obwinianie się. Mogą się również pojawić konflikty, a nawet akty przemocy, co prowadzi do zupełnego rozpadu systemu rodzinnego. Bywa również i tak, że w wyniku utraty następuje wzmocnienie systemu i zacieśnienie więzi rodzinnych, wzrost zaradności życiowej dzieci oraz pozostałego przy życiu rodzica.

W materiale tym opisałam uczucia, stany, przeżycia i zachowania osób zmagających się z żałobą. Scharakteryzowałam jej stadia wskazując, że dla każdego człowieka jest to inne przeżycie, a do czynników które tę odmienność wyznaczają zaliczyłam: rodzaj więzi jaki łączył członka rodziny z osobą zmarłą; jego wiek oraz wiek osoby, która odeszła; okoliczności, w jakich miało to miejsce. Odniosłam się przy tym do sytuacji utraty współmałżonka, dziecka oraz rodziców.

Warunkiem poradzenia sobie z urazem, jakim jest śmierć osoby bliskiej jest przejście całego procesu żałoby. Niekiedy nie wystarcza wsparcie jakiego udzielają sobie nawzajem członkowie rodziny i niezbędne jest udzielenie pomocy przez kogoś spoza środowiska rodzinnego – specjalistę, terapeutę. W tekście tym przedstawiłam fazy działania terapeuty w ramach interwencji kryzysowej we wczesnym okresie żałoby. Zwróciłam uwagę na ważne umiejętności, które podnoszą efektywność jego pracy z osobą w żałobie. Przedstawiłam również aktywność grup wsparcia, które mogą służyć żałobnikom pomocą (funkcjonują one przy poradniach psychologicznych, ośrodkach pomocy społecznej, czy hospicjach).

Żałoba jest doświadczeniem trudnym i bolesnym, które dotyczy wszystkich sfer ludzkiego życia. Jest ona przeżyciem wielopłaszczyznowym, bardzo indywidualnym, ale i grupowym. Intensywnym doświadczeniem emocjonalnym i duchowym, przeżywaniem samotności - pustki fizycznej i psychicznej. Artykuł ten może stanowić źródło wiedzy dla osób doświadczających sytuacji odejścia członka rodziny i przeżywających poczucie utraty, ale także dla osób wspierających człowieka w żałobie. Przedstawione treści mogą ułatwić zrozumienie własnego stanu fizycznego i psychicznego, a w konsekwencji przyczynić się do skutecznego radzenia sobie w tym trudnym położeniu.

Reasumując można powiedzieć, że artykuł ten podejmuje stosunkowo mało eksploatowaną, a społecznie ważną problematykę żałoby w rodzinie. Zestawiając wiedzę pedagogiczną, psychologiczną oraz socjologiczną, pozwala na lepsze rozumienie kwestii funkcjonowania wspólnoty rodzinnej w sytuacji straty bliskiej osoby i wskazuje możliwe ścieżki wsparcia. Ujęcie to przyczynia się do rozwijania teoretycznych podstaw *Nauk o*

rodzinie, zwłaszcza w kontekście radzenie sobie z sytuacjami granicznymi, do których należy śmierć i żałoba. Tekst ten ma również wartość aplikacyjną, może być wykorzystany dla konstruowania programów wspierania rodzin w żałobie.

3. Z. Frączek, *Sytuacja rodzinna oraz społeczna osób starzejących w perspektywie przemian demograficznych i seniorów*, (w:) *Rodzicielstwo w różnych fazach rozwoju rodziny*, red. J. Brągiel, B. Górnicka, Opole 2017, s. 211-223.

Wykorzystując wybrane opracowania monograficzne, źródła statystyczne oraz raporty (m.in. *Raport na temat sytuacji osób starszych*), w artykule tym przedstawiłam starzenie się jako problem globalny. Wykazałam, że we wszystkich regionach świata (ale nie w każdym z krajów), udział młodzieży w ogólnej populacji obniża się. Przybliżyłam również postępujące przemiany demograficzne w Unii Europejskiej. W oparciu o dane Eurostatu zaprezentowałam prognozy dotyczące przemian ludnościowych w okresie od 2013 do 2080, z których wynika, że liczba ludności Unii Europejskiej początkowo będzie wzrastać i około 2050 roku osiągnie poziom 525,5 miliona, następnie będzie się zmniejszać i w roku 2080 wyniesie 520 milionów. Jednocześnie postępować będą procesy starzenia się ludności Unii Europejskiej, wzrastać populacja osób starszych. Według danych statystycznych ich udział w całej populacji w roku 2013 wynosił 18,2%, zaś w 2080 ma liczyć 28,7%. Przedstawiłam także przeobrażenia ludnościowe polskiego społeczeństwa: ruch naturalny ludności obejmujący liczbę urodzeń i zgonów (stan i perspektywy przyszłościowe), w latach 2004-2030. Z projekcji wynikało, że należy oczekiwać wyraźnych zmian w strukturze ludności, a nawet depopulacji, której zdaniem niektórych badaczy, Polska może doświadczyć w perspektywie 2030 roku. Wskazywano również, że maleć będzie liczba urodzeń, wzrastać liczba zgonów oraz stopniowo zwiększać się będzie przeciętna długość życia.

W tekście tym zaprezentowałam również wyniki badań własnych. Mając na względzie zachodzące procesy demograficzne oraz wdrażane przez polityków programy aktywizacji seniorów (np. *Rządowy Program na rzecz aktywności społecznej osób starszych realizowany w latach 2012 – 2013* oraz *Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020*), podjęłam próbę rozpoznania jak sami seniorzy postrzegają swoją sytuację społeczną tj. położenie materialne, oferowaną im opiekę zdrowotną, relacje ze środowiskiem pozarodzinnym i aktywność własną. Badania z wykorzystaniem metody sondażu diagnostycznego przeprowadziłam w grupie 112 osób – uczestników zajęć Uniwersytetu

Trzeciego Wieku, działającego przy Uniwersytecie Rzeszowskim. Uzyskane wyniki poddane zostały analizie ilościowej i jakościowej.

Przytaczając niektóre dane z badań warto podkreślić, że jedynie 12,5 % respondentów stwierdziło, że sytuacja społeczna współczesnego seniora jest zadowalająca. Aż 75,0% seniorów oznajmiło, że współczesne społeczeństwo nie stwarza osobom starszym właściwych do życia warunków materialnych. Bardzo wielu badanych (77,7%) zwracało uwagę na niespełniającą ich oczekiwania opiekę zdrowotną. Okazało się również, że seniorzy w dość urozmaicony sposób spędzają czas wolny i partycypują w wielu różnorodnych jego formach m.in.: aktywnych, artystycznych, edukacyjnych oraz angażują się mocno w życie rodzinne. Do czynników utrudniających im uczestniczenie w wybranych form aktywności najczęściej zaliczali kłopoty zdrowotne i możliwości finansowe, a także sytuację rodzinną. Wskazania te korespondowały z odpowiedziami badanych na pytanie dotyczące propozycji zmian, które poprawiłyby położenie społeczne osób starzejących się. Zdecydowanie dominowały tu sugestie mówiące o potrzebie zwiększenia świadczeń emerytalno – rentowych oraz polepszenia dostępu do wartościowej opieki medycznej.

Zrealizowane badania uwydatniły problemy społeczne, których rozmiary mogą być znacznie większe. Pokazały, że uczestnicy Uniwersytetu Trzeciego Wieku, to osoby raczej aktywne, często o sprecyzowanych zainteresowaniach i różnorodnych aspiracjach, w dość dobrej kondycji zdrowotnej, ale nawet oni zmagają się z wieloma problemami szczególnie natury finansowej i zdrowotnej. W związku z koniecznością wspierania seniorów, a także zmieniający niekorzystnego trendu demograficznego, w tekście tym zwróciłam uwagę na potrzebę stworzenia kompleksowego programu polityki prorodzinnej. Jeśli zaś idzie o seniorów zaproponowałam: polepszenie funkcjonowania służby zdrowia (np. poprzez ułatwienie dostępu do specjalistycznych badań lekarskich oraz przeprowadzenie rewizji systemu finansowania leków); wprowadzanie różnorodnych ulg dla osób starzejących się; zapewnienie seniorom takich warunków mieszkaniowych, które ułatwiałyby im zachowanie samodzielności; rozwijanie form aktywnego i efektywnego spędzania czasu wolnego (np. poprzez zakładanie klubów, sekcji, grup zainteresowań); przeprowadzenie rewizji świadczeń emerytalno – rentowych i dostosowanie ich do rzeczywistych kosztów życia. Ponadto podkreśliłam, że niezwykle ważną jest zmiana społecznego odbioru seniorów, dostrzeganie w nich cennego ludzkiego kapitału. Materiał ten może stanowić inspirację dla osób śledzących przemiany społeczne i angażujących się w przedsięwzięcia mające na celu aktywizowanie seniorów, w działania na rzecz poprawy jakości ich życia.

Można skonstatować, że zaprezentowana treść artykułu jest efektem połączenia refleksji teoretyczno-demograficznej z wynikami badań własnych (ilościowo-jakościowych). Podjęty temat został przedstawiony w perspektywie makro i mikrospołecznej. Połączyłam w nim wiedzę o przemianach makrospołecznych z danymi demograficznymi oraz z refleksją nad przeobrażeniami rodziny i funkcjonowaniem jej członków. Zawarłam również szereg postulatów, które mogą zostać wykorzystane do konstruowania programów społecznych i edukacyjnych w ramach polityki prorodzinnej i senioralnej. Dodać także należy, że artykuł ten stanowi interdyscyplinarne i empiryczne ujęcie problematyki starzenia się społeczeństwa, a także sytuacji seniorów w rodzinie i społeczeństwie. Ta zaś interdyscyplinarna orientacja badawcza jest zgodna z metodologicznym profilem *Nauk o rodzinie*.

4. Z. Frączek, *Wychowawcze funkcjonowanie współczesnej rodziny w percepcji nauczycieli i wychowawców*. „Społeczeństwo i Rodzina” 2018, zeszyt 2, s. 138-149.

Opierając się na literaturze przedmiotu w tekście tym scharakteryzowałam czynniki warunkujące wychowawcze funkcjonowanie rodziny. Podkreśliłam przy tym, że istotnym źródłem wiedzy na temat wychowawczego funkcjonowania rodziny (preferowanych przez rodziców stylów i metod wychowania oraz popełnianych przez nich błędów wychowawczych), są współpracujący z rodzicami nauczyciele i wychowawcy. Ich codzienny kontakt z dziećmi oraz rodzicami dostarcza cennych informacji, które mogą być wykorzystane w projektowaniu propozycji działań wspierających rodziców, poprawiających jakości ich oddziaływań wychowawczych.

Zaprezentowałam również wybrane wyniki badań własnych będące częścią większego projektu badawczego, którego celem było rozpoznanie wychowawczej kondycji rodziny. W artykule tym przedstawiłam wychowawcze funkcjonowanie rodziny w percepcji nauczycieli oraz wychowawców. Badania przeprowadziłam w grupie 86 nauczycieli (w tym 12 wychowawców) uczniów szkół podstawowych klas V i VI, którzy odpowiadali na pytania zawarte w kwestionariuszu wywiadu. Pytania te brzmiały: Jakie style wychowania preferują dziś rodzice? Jakie metody wychowania stosują rodzice? Jakie błędy wychowawcze popełniają najczęściej rodzice? Jakie są przyczyny błędów wychowawczych rodziców? Wypowiedzi nauczycieli i wychowawców poddałam próbie jakościowej analizy, opisu i interpretacji. Prowadząc analizę wypowiedzi poszukiwałam sensu każdej z nich, mając na uwadze to, że tworzą one ogólny sens całości wypowiedzi badanych oraz pozostają z nim spójne. W analizie i interpretacji zastosowałam również regułę podobieństwa, która zakłada, że z podobieństwa co najmniej dwóch form (np. zdań czy fragmentów tekstu) badacz może wnosić o ich znaczeniu.

W artykule tym przedstawiłam jedynie odpowiedzi badanych na pytania dotyczące stosowanych przez rodziców metod wychowania i popełnianych przez nich błędów wychowawczych oraz ich przyczyn.

Ogólnie rzecz ujmując wypowiedzi nauczycieli i wychowawców wykazały, że najczęściej rodzice stosują metodę nagradzania oraz karania, popełniając przy tym różne błędy, takie jak: nadużywanie nagród; zbyt duża wiara w skuteczność kar i częste ich wykorzystywanie; stosowanie kar niepedagogicznych (straszenie dziecka, grożenie mu, krzyczenie); nagradzanie za wypełnianie obowiązków; kupowanie u dzieci usług i ocen szkolnych. Dość często badani wskazywali na wykorzystywanie przez rodziców metod werbalnego wpływu na dzieci, w szczególności metody perswadowania (tłumaczenie, wyjaśnianie, argumentowanie). Zabrakło jednak odniesień do pozostałych metod werbalnego oddziaływania tj. sugestii i instruowania. Pojawiły się także (choć rzadko) wypowiedzi mówiące o stosowaniu przez rodziców metody stawiania zadań wychowawczych. Co istotne, żaden spośród badanych nauczycieli nie wskazał na stosowanie przez rodziców metody modelowania, polegającej na wskazywaniu dzieciom wzorów i wzorców dla naśladowania i identyfikacji.

Wypowiedzi nauczycieli i wychowawców wykazały szereg błędów popełnianych przez rodziców, a były to: rodzicielska uległość; idealizacja dziecka; niekonsekwencja; wyręczenie dziecka; rygoryzm oraz agresja słowna. Do ich przyczyn badania zaliczyli: właściwości rodziców; bazowanie przez nich na błędnych prywatnych teoriach wychowania; wpływ czynników sytuacyjnych związanych z warunkami społeczno-ekonomicznymi i kulturowymi, w których funkcjonuje rodzina.

Na zakończenie artykułu przedstawiłam propozycje wspierania rodziny w jej wychowawczym funkcjonowaniu, obejmujące działania w dwóch obszarach:

1. skierowane na rozwijanie wiedzy rodziców na temat procesu wychowania np. poprzez organizowanie przez kadrę szkolną wykładów dla rodziców, połączonych z dyskusją, wymianą myśli i doświadczeń, z udziałem zaproszonych gości z instytucji współpracujących ze szkołą. Ich tematyka mogłaby obejmować następujące przykładowe zagadnienia: potrzeby dziecka i ich przemiany; zaburzone zachowania dziecka – ich źródła i konsekwencje; metody wychowania w rodzinie – ich specyfika i uwarunkowania skuteczności.
2. zwrócone na kształtowanie lub doskonalenie umiejętności wychowawczych rodziców. Najbardziej przydatne byłyby zajęcia warsztatowe organizowane w szkole przez jej kadrę pedagogiczną, przy współdziałaniu specjalistów (psychologów, trenerów). Problematyka spotkań mogłaby obejmować: kształtowanie umiejętności uważnego słuchania i jasnego wyrażania swoich myśli; rozwijanie umiejętności skutecznego perswadowania, sugerowania,

instruowania; modelowanie zachowań dzieci – podsuwanie im wzorów i wzorców; stawianie zadań wychowawczych; stosowanie nagród i kar w wychowaniu.

Reasumując, artykuł ten przedstawia aktualne zagadnienia odnoszące się do wychowawczej kondycji rodziny. Opiera się w swej treści na starannie dobranej literaturze naukowej oraz wynikach badań własnych, zrealizowanych w grupie nauczycieli i wychowawców. Dostarcza informacji o stosowanych przez rodziców metodach wychowania i popełnianych przez nich błędach wychowawczych. Przedstawia propozycje działań praktycznych, które mogą zostać wykorzystane w procesie pedagogizacji środowiska rodzinnego oraz w poradnictwie rodzinnym. Popularyzuje formy współpracy rodziny i szkoły (realizowane z udziałem ekspertów – psychologów, socjologów, asystentów rodziny), mające na celu poprawę jej efektywności, a w rezultacie wzmocnienie kompetencji wychowawczej rodziców. W ten sposób artykuł ten wpisuje się w systemowe wspieranie rodziny, zgodne z *Naukami o rodzinie*.

5. Z. Frączek, *Konflikty w rodzinie i propozycje ich rozwiązywania*. „Kultura – Przemiany – Edukacja” Tom VI, wyd. UR, Rzeszów 2018, s. 141 – 154.

Tekst ten został przygotowany w oparciu o fachowe opracowania naukowe (o charakterze teoretycznym i badawczym) oraz źródła statystyczne. Przedstawiłam w nim zjawisko konfliktu w percepcji reprezentantów filozofii, socjologii i psychologii, wskazując na występowanie wielości autorskich stanowisk i różnorodności definicyjnych ujęć, funkcjonujących nawet w obrębie jednej dyscypliny naukowej.

Zaprezentowałam również istotę i możliwości rozpatrywania konfliktu w procesie wychowania. Zwróciłam uwagę na to, że analiza konfliktu jako składnika struktury tego procesu wymaga uwzględnienia wielu elementów (m.in. siły i intensywności), które pozwalają na wyodrębnienie kilku jego faz. W artykule tym zaprezentowałam również fazy konfliktów, z którymi mamy do czynienia w środowisku rodzinnym. Scharakteryzowałam występujące w rodzinie konflikty zewnętrzne (interpersonalne), dotyczące treści i relacji oraz płaszczyzn, na których mogą one przebiegać, a ponadto konflikty wewnętrzne (intrapsychiczne), związane z występowaniem dwóch sprzecznych i nie dających się pogodzić motywów działania tej samej jednostki.

Wyjaśniłam, że konflikty w rodzinie można także podzielić na konflikty związane z nagłymi wydarzeniami (np. pojawienie się choroby, śmierć członka rodziny), oraz konflikty rozwojowe, które są wpisane w naturalny rytm życia człowieka w rodzinie, powiązane z okresami w jakich to życie przebiega, dla których charakterystyczne jest nasilanie się pewnych

konfliktów. Okresy te obejmują: dzieciństwo, dorastanie, życie małżeńskie, czas rodzicielstwa, wiek dojrzały. W każdym z wyróżnionych okresów konflikty mają swoją specyfikę, a wyraźnie narastają w momentach przejściowych np.: gdy dziecko dorasta; kiedy poszukuje partnera; zawiera związek małżeński; gdy samo staje się rodzicem. Konflikty których doświadcza w tych okresach człowiek mogą być konfliktami zewnętrznymi, lub też wewnętrznymi. Najczęściej występują jedne i drugie, nakładając się niekiedy na siebie. Ponadto scharakteryzowałam przykładowe konflikty, z którymi zmagają się jednostka ludzka w dzieciństwie, w okresie szkolnym oraz dorastania, a także w życiu małżeńskim, czy też okresie rodzicielskim, jednocześnie podkreślając, że wielość i złożoność konfliktów w jakie jest ona uwikłana wynika z tego, że są one zdeterminowane licznymi uwarunkowaniami, m.in. indywidualnością, doświadczeniami oraz czynnikami społeczno- kulturowymi. Wykorzystując opracowania naukowe przedstawiłam również przyczyny konfliktów w rodzinie, a w tym konfliktów pomiędzy małżonkami.

Prezentowany materiał dopełniłam poprzez zaprezentowanie i omówienie wyników badań nad przyczynami konfliktów w rodzinie, zrealizowanymi przez COBOS w latach 2002 – 2012, które następnie porównałam z badaniami przeprowadzonymi w latach 2015-2016 przez B. Skwarek, J. Herberger, K. Sępowicz – Buczko. Z zestawienia tego wynika, że na przestrzeni lat, przyczyny konfliktów w rodzinie nie uległy znacznym zmianom. Najczęstszym ich powodem była sytuacja finansowa rodziny, a w dalszej kolejności podział ról oraz obowiązków domowych i ich wypełnianie, a także sprawy związane z wychowaniem dzieci.

W artykule tym zaprezentowałam również strategie odnoszące się do rozwiązywania sytuacji problemowych. Przedstawiłam destruktywne sposoby kierowania konfliktem, (obejmujące m.in.: unikanie, użycie siły, czy obwinianie) oraz sposoby konstruktywnego eliminowania konfliktów interpersonalnych, a ponadto zasady, które mogą być w tym pomocne (mówiące o tym, aby nie wyrządzać szkody emocjonalnej, sprzeczać się aktywnie, nie wciągać do konfliktu osób trzecich). Na zakończenie artykułu sformułowałam wnioski, które ułatwiają skuteczne rozwiązywanie konfliktów. Wskazałam, że konflikty wpisane są w życie człowieka, ważne jest więc to, aby „nie zaklinać rzeczywistości” i przyjąć, że konflikty będą i nas dotyczyć. Sytuację konfliktową należy traktować jako zadanie do rozwiązania, pewne wyzwanie, któremu należy sprostać i zrobić to w miarę możliwości szybko, bo przeciąganie jej jest szkodliwe dla obydwu stron konfliktu. Należy też jasno przedstawić sobie wzajemne oczekiwania, bez udawania, szczerze. Trzeba również dokonać konfrontacji potrzeb partnerów i ustalić ich rangę oraz optymalny czas zaspokojenia, ważne jest przy tym nie to czyje są to potrzeby, ale ich rodzaj, znaczenie. Warto też wspólnie omówić i zaakceptować skutki

przyjętego rozstrzygnięcia. Nade wszystko trzeba pamiętać o tym, że konflikt jest taką sytuacją, w której naprawdę sprawdzają się relacje oraz deklaracje międzyludzkie, to moment który weryfikuje miłość i dojrzałość związku.

Reasumując należy podkreślić, że tekst ten stanowi interdyscyplinarne spojrzenie na zjawisko konfliktu w rodzinie, ukazuje jego różnorodne typy i przyczyny. Ponadto przybliży aktualny stan zjawiska, nakreślony poprzez odwołanie się do wybranych danych empirycznych i statystycznych. Przedstawia również destruktywne i konstruktywne sposoby zarządzania konfliktem. Zawiera także wnioski ułatwiające skuteczne rozwiązywanie konfliktów. Artykuł ten odpowiada na aktualne potrzeby w zakresie wspierania rodziny jako środowiska relacyjnego. Jest wkładem w *Nauki o rodzinie* zarówno na poziomie teoretycznym jaki i diagnostycznym oraz praktycznym. Posiada wartość aplikacyjną dla praktyki wychowawczej, poradnictwa rodzinnego i mediacji. Może być wykorzystany przez specjalistów pracujących z rodziną do projektowania programów profilaktycznych i terapeutycznych.

6. Z. Frączek, *O dziecku i dzieciństwie oraz sytuacji dziecka w rodzinie ponowoczesnej*, (w:) *Rodzina i dziecko w zmieniającym się świecie. Spojrzenie historyczne i pedagogiczne*, red. K. Jakubiak, R. Grzybowski, wyd. Adam Marszałek, Toruń 2020, s. 219-234.

W artykule tym zarysowałam proces kształtowania się praw dziecka oraz przybliżyłam działalność wybranych organizacji międzynarodowych oraz krajowych instytucji, organizacji, stowarzyszeń i fundacji stojących na straży tych praw. Zwróciłam uwagę na przemiany społeczno – kulturowe oraz rozwój nauk społecznych i humanistycznych, które ukształtowały warunki sprzyjające rozwojowi nowego paradygmatu dziecka i dzieciństwa. Przyczyniły się do wytworzenia podejście do dziecka jako podmiotu świata społecznego i przesądziły o konstytuowaniu się jego praw oraz odmiennej partycypacji w życiu własnym, a także społeczeństwa, zmieniły jakość funkcjonowania dziecka w środowiskach i grupach społecznych: w rodzinie, szkole, w grupie rówieśniczej.

Przybliżyłam również postępujące przeobrażenia rodziny (dotyczące jej wielkości, struktury, występujących w niej więzi, układu ról i relacji pomiędzy członkami, a także zewnętrznego funkcjonowania), oraz zmiany odnoszące się do pozycji dziecka w rodzinie i dzieciństwa. Zwróciłam uwagę na to, że w rodzinie ponowoczesnej zanikają obszary odrębności świata dziecięcego, dzieciństwo trwa coraz krócej. Dzieje się tak m.in. dlatego, że dzieci poprzez media mają dostęp do wiedzy, z której jeszcze niedawno mogli korzystać wyłącznie dorośli. Zaznaczyłam, że oprócz mediatyzacji, dzieciństwo staje się też przedmiotem polityzacji, globalizacji i urynkowania, natomiast dzieci jednocześnie podmiotami i ofiarami

działań, które niweczą romantyczny mit dzieciństwa. Jak podkreśliłam, badacze poszukujący przyczyn zaistniałego stanu rzeczy piszą o kryzysie rodziny, rodzicielstwa, wychowania, albo po prostu o kryzysie człowieka dorosłego, który zagubił się w otaczającym go świecie, ma trudności z wartościowaniem zjawisk i zdarzeń oraz z dokonywaniem życiowych wyborów, jest uwikłany w problemy aksjologiczne. W tekście tym stawiam pytania: Czy taki człowiek może być dobrym wychowawcą, przykładem, czy też autorytetem dla dziecka? Czy jest zdolny do podmiotowego traktowania dziecka i kształtowania wartościowej dla dzieciństwa przestrzeni?

W końcowym fragmencie tekstu sformułowałam zasady wychowawcze stojące na straży podmiotowości dziecka oraz sprzyjające bezpiecznemu jego rozwojowi. Wskazują one na to, aby: traktować dzieci jak najcenniejszą wartość; być obecnym w ich życiu, towarzyszyć im i nie oddawać swojej wychowawczej roli „anonymowym, elektronicznym wychowawcom”; wyjaśniać dzieciom otaczający je świat oraz znaczenie norm społecznego współżycia; pozwolić im na bycie dziećmi, na błędy, nie uczyć na siłę perfekcjonizmu; nie przymuszać ich do wczesnego wchodzenia w świat dorosłych i nie przyspieszać rozwoju; zaakceptować je takimi, jakimi są, uwzględniając ich indywidualne potrzeby, zainteresowania i możliwości rozwojowe; umożliwić dzieciom doświadczanie tego, że każde z nich jest inne, ale jednocześnie wartościowe; uczyć je radości życia i czerpania satysfakcji z obserwacji postępów we własnym rozwoju.

Konkludując, należy podkreślić, że artykuł ten stanowi połączenie refleksji teoretycznej, z analizą historyczno-społeczną oraz prawną nad problematyką dziecka i jego praw, a także dzieciństwa, z uwzględnieniem przemian samej rodziny jako środowiska jego życia i rozwoju. Przedstawia ewolucję postrzegania dziecka: od istoty podporządkowanej do pełnoprawnego podmiotu społecznego. Natomiast samo dzieciństwo ujmuje nie tylko jako kategorię biologiczną, ale nadto społeczną i kulturową. Prezentuje również ponowoczesne przemiany rodziny i ich wpływ na dziecko i dzieciństwo oraz promuje wartości związane z godnością dziecka. W związku z powyższym można przyjąć, że tekst ten wzbogaca teoretyczne fundamenty *Nauk o rodzinie*. Z kolei zaproponowane w artykule zasady wychowania, stanowią pewien wkład w praktykę pracy z rodziną o charakterze psychologiczno-pedagogicznym. Mogą bowiem być użyteczne w konstruowaniu programów wychowawczych oraz w procesie pedagogizacji środowiska rodzinnego.

7. Z. Frączek, *Ochrona rodziny i wartości życia rodzinnego w perspektywie wybranych polskich regulacji prawnych, w dokumentach międzynarodowych oraz aktualnych propozycjach rządowych*. „Fides et ratio” 2020, nr 3 (43), s. 51-68.

Prawo jest jednym z podstawowych i nieodłącznych instrumentów polityki państwa wobec rodziny. Polska rodzina jest chroniona przez wiele aktów normatywnych. Odpowiednie uregulowanie ustawowe różnych aspektów funkcjonowania rodziny, sprzyja ochronie samej rodziny jako wartości, ale także innych wartości życia rodzinnego (takich jak: małżeństwo, dziecko), oraz ułatwia jej wypełnianie licznych funkcji i zadań. W tekście tym dokonałam analizy treści najistotniejszych polskich regulacji prawnych w kontekście ochrony dobra rodziny oraz wartości życia rodzinnego. Były to: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks cywilny, Kodeks postępowania cywilnego, Kodeks karny, Kodeks postępowania karnego oraz Kodeks pracy. Uwzględniłam również: Ustawę z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich; Ustawę z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej; Ustawę z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych.

Zwróciłam również uwagę na to, że na straży dobra rodziny, dziecka i innych wartości związanych z życiem rodzinnym, stoją liczne konwencje oraz paktów międzynarodowe. Omówiłam tę kwestię na przykładzie ratyfikowanej przez Polskę w dniu 7 czerwca 1991r. Konwencji o Prawach Dziecka.

Przybliżyłam również działalność wybranych polskich instytucji, które chronią rodzinę, tj. Sądu Rodzinnego, Centrów Pomocy Rodzinie; Miejskich i Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej. Przedstawiłam także wprowadzane w życie nowe (w tamtym czasie) podstawy prawne, które stworzyły przestrzeń dla realizowania licznych, wspierających rodzinę, wartościowych inicjatyw. Do podstaw tych należy m.in.: Ustawa z 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej; Ustawa z dnia 18 marca 2016 r. o zmianie ustawy Kodeks rodzinny i opiekuńczy; Ustawa z dnia 26 kwietnia 2019 r. o zmianie ustawy o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci oraz niektórych innych ustaw. Scharakteryzowałam także wdrażane nowe projekty rządowe, mające na celu wspieranie rodziny tj.: program „Rodzina 500 plus”; programu „Dobry start”; programu „Mieszkanie Plus”; programu "Maluch plus"; programu „Bez PIT dla Młodych”; programu „Emerytura Plus”.

Dokonując oceny wkładu tego artykułu w rozwój *Nauk o rodzinie*, można powiedzieć, że integruje on wiedzę prawniczą oraz społeczną dotyczącą ochrony rodziny i wartości życia rodzinnego. Stanowi dość wnikliwy przegląd polskich aktów normatywnych (z uwzględnieniem dokumentów międzynarodowych), kształtujących system ochrony rodziny i wartości z nią związanych. Przedstawia również rolę państwa i jego instytucji w zakresie

wspierania rodziny. Ponadto dostarcza informacji odnośnie prowadzonych przez państwo aktualnych (w okresie pisania artykułu) działań w obszarze polityki prorodzinnej. Może być źródłem wiedzy, na temat możliwości przekładania projekcji teoretycznych na konkretne działania wspierające rodzinę. Zatem, zarówno przedstawiona w tym materiale problematyka, jak i zastosowana interdyscyplinarna perspektywa, wpisują się w metodologiczną specyfikę *Nauk o rodzinie* i przyczyniają do ich rozwoju.

8. Z. Frączek, *Dysfunkcjonalność i problemy współczesnej polskiej rodziny w świetle danych statystycznych i wspierających działań państwa. „Kultura-Przemiany -Edukacja”2021, T. 9, s. 149-169.*

W tekście tym scharakteryzowałam rodzinę dysfunkcyjną jako środowisko życia i rozwoju człowieka, zwracając uwagę na różnice występujące pomiędzy rodziną dysfunkcyjną a patologiczną. Zaprezentowałam typy rodzin dysfunkcyjnych oraz zewnętrzne i wewnętrzne przyczyny tej dysfunkcyjności, a także sytuację dziecka w takiej rodzinie. Wykorzystując dane statystyczne udostępnione przez UNICEF oraz GUS i raport Pogotowia „Niebieska Linia” omówiłam wybrane problemy polskich rodzin, a także realizowane przez państwo działania wspierające środowiska rodzinne. Skoncentrowałam się na materialnych problemach rodzin i przemocy domowej, które bardzo często współwystępują.

Analiza danych statystycznych odnośnie sytuacji materialnej z lat 2005-2019 pokazała, że od roku 2005 postępował wzrost zarówno średnich dochodów jak i wydatków na 1 osobę w gospodarstwie domowym. Jednakże różnica pomiędzy średnimi dochodami a wydatkami nie była zbyt duża. W 2019 roku wynosiła ona 567,41 zł., co uniemożliwiało rodzinom oszczędzanie. Mimo poprawy sytuacji materialnej rodzin polskich, okazało się, że wciąż doświadczają one problemu ubóstwa. Ubóstwem ustawowym w 2019 roku najbardziej były dotknięte małżeństwa z co najmniej 3 dziećmi (16,3%), zaś w najmniejszym stopniu małżeństwa bezdzietne (1,3%). Podobnie przedstawiała się sytuacja w przypadku ubóstwa skrajnego, przy czym odsetek małżeństw z trójką dzieci żyjących w biedzie wynosił 5,0%. Zdecydowanie bardziej odczuwały ten stan gospodarstwa z osobami z niepełnosprawnością. Poniżej skrajnej granicy ubóstwa żyło prawie 15,0% gospodarstw z przynajmniej 1 dzieckiem do lat 16, posiadającym orzeczenie o niepełnosprawności. Ponadto dane udostępnione przez UNICEF pokazały, że od 2017 roku ubóstwo wśród dzieci zaczęło się zmniejszać, co było zapewne powiązane z wprowadzeniem świadczenia rodzinnego "500+".

Kolejnym omówionym w artykule problemem było zjawisko przemocy. Dane udostępnione przez Ogólnopolski Telefon dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”

pokazały, że w 2019 roku dyżurujący w Pogotowiu „Niebieska Linia” przeprowadzili łącznie 22 347 rozmów. Wiele z nich (tj. 34,0%), dyżurujący odbyli z osobami doznającymi przemocy, ale odbierali także telefony od świadków przemocy, a było to 3 497 połączeń (tj. 15,6% wszystkich rozmów). Osoby zgłaszające przemoc rzadko mówiły o jednym jej rodzaju.

Należy podkreślić, że przemoc psychiczna towarzyszy właściwie każdej z pozostałych form. Informowało o niej w 2019 roku 6 275 osób (w tym 180 dzieci). Przemoc fizyczną zgłaszało 3 696 dzwoniących (w tym 147 dzieci). Odnotowano również przypadki przemocy ekonomicznej oraz seksualnej. Ponadto w 2019 roku specjaliści Pogotowia „Niebieska Linia” rozpoczęli 369 nowych interwencji w sprawach dotyczących przemocy w rodzinie, poprzez kontakt z placówkami zajmującymi się przemocą w rodzinie na terenie zamieszkania pokrzywdzonego. W rozpatrywanych sprawach osobami doświadczającymi przemocy były w większości przypadków dzieci (59,2%). Spośród osób dorosłych interwencje podejmowano szczególnie często wobec krzywdzenia kobiet.

Wykorzystując informacje zebrane w Roczniku Statystycznym Rzeczypospolitej Polskiej, które odnosiły się do roku 2019, zaprezentowałam wybrane dane przedstawiające działania państwa, zwrócone na wspomaganie rodzin w wypełnianiu przypisywanych im funkcji. Przedstawiłam m.in. strukturę wydatków na świadczenia rodzinne w 2019r. tj.: zasiłki rodzinne (z uwzględnieniem struktury rodzin pobierających te zasiłki); dodatki do zasiłków rodzinnych (z uwzględnieniem struktury tych dodatków); świadczenia opiekuńcze; jednorazowe zapomogi z tytułu urodzenia dziecka; świadczenia rodzicielskie; świadczenia wychowawcze.

Analiza wybranych danych statystycznych z roku 2018 oraz 2019, wykazała wzrost zaangażowania państwa w zakresie wspierania rodziny. Udział dzieci w wieku poniżej 18 lat, na które rodzice otrzymali w 2019r. zasiłki rodzinne w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku wynosił 27,0% i był wyższy niż w 2018r. o 2,4 p. proc. W ogólnej kwocie świadczeń rodzinnych wypłaconych w 2019 r. 5,1 mld zł, tj. 49,2% stanowiły świadczenia opiekuńcze skierowane do osób z niepełnosprawnościami. W porównaniu z rokiem 2018 kwota tych świadczeń wzrosła o 17,7%. Zasiłki pielęgnacyjne wypłacono średnio miesięcznie dla 923,8 tys. osób, tj. o 1,4% więcej niż w 2018 r. Wydatki na świadczenia wychowawcze w 2019 r. także wzrosły i wyniosły 30,5 mld zł, były wyższe o 37,4% niż 2018 r.

W artykule zarysowałam także działalność podmiotów wspierających rodzinę w rozwiązywaniu różnych trudności - asystenta rodziny, czy też rodziny wspierającej. W podsumowaniu treści artykułu zwróciłam uwagę na pojawiające się nowe problemy, wobec których staje rodzina (m.in. wysoka inflacja). Podkreśliłam, że w tej sytuacji nie można pozostawać przy realizacji już wdrożonych programów społecznych i działań na rzecz rodziny,

ale monitorując jej potrzeby należy konstruować nowe projekty oraz programy niesienia pomocy, chroniące ją przed dysfunkcjonalnością.

Reasumując, artykuł ten poszerza zasób wiedzy teoretycznej (psychologicznej, pedagogicznej i socjologicznej), oraz diagnostycznej, a także aplikacyjnej w obszarze *Nauk o rodzinie*. Promuje podejście systemowe, diagnostyczne i prewencyjne w pracy z rodziną. Stanowi prezentację współczesnej polskiej rodziny w kontekście występujących w niej dysfunkcji. Dostarcza również informacji o prowadzonej polityce prorodzinnej oraz uzasadnia projektowanie nowych programów pracy z rodziną. Jest także przykładem wykorzystania danych statystycznych jako narzędzia analizy naukowej, służącej diagnozie problemów rodziny.

9. **Z. Frączek, *Przemiany rodziny jako podstawowego środowiska życia i rozwoju człowieka w założeniach wybranych teorii naukowych*, (w:) *Edukacja i wychowanie od XIX wieku do współczesności. Wybrane zagadnienia w kontekście badań historycznych i pedagogicznych*, red. P. Juśko, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej „Biblos” , Tarnów 2021, s. 177-192.**

Współczesna cywilizacja kreując określony typ człowieka oraz popularyzując konkretne wzorce osobowe, modele zachowań i style życia, równocześnie generuje i kształtuje określone rodzaje relacji międzyludzkich, a w tym sposoby życia indywidualnego oraz „bycia razem” w rodzinie, w związkach rodzinie pokrewnych, albo też wobec niej alternatywnych. Upowszechnianie się alternatywnych wobec tradycyjnej rodziny związków międzyludzkich, w których dominuje zastępowanie wspólnoty wewnętrznej, wspólnoty ducha i tożsamości wspólnotą interesu, satysfakcji, sprawną i skuteczną „technologią bycia razem”, w wielu wypadkach oznacza osłabienie naturalnych pierwiastków więzi międzyludzkich, takich jak miłość, przyjaźń, empatia, co przyczynia się do wzrostu nietrwałości, kruchości oraz tymczasowości tych związków i układów międzyosobowych.

W tekście tym zaprezentowałam niektóre autorskie podejścia do definiowania samego pojęcia rodziny oraz klasyfikowania nowych form życia rodzinnego. Dokonałam omówienia wybranych teorii, stanowiących próby wyjaśnienia przemian rodziny. Uwzględniłam przy tym: *teorię pierwszego i drugiego przejścia demograficznego* (tu podstaw przeobrażeń rodziny badacze doszukują się w uwarunkowaniach kulturowych, przemianach w sferze wartości, norm, postaw oraz zachowań społecznych); *strukturalno-funkcjonalną teorię rodziny*; *systemową teorię rodziny*; *nową teorię działania*; *teorię wymiany*; *teorię racjonalnego wyboru* (opisane w tych pięciu teoriach przeobrażenia rodziny wiązane są w szczególności ze zmianą sytuacji społecznej i położenia rodzinnego jednostki, ze wzrostem jej autonomii i aktywności,

z indywidualizacją, a także racjonalizacją podejmowanych przez nią działań); *konceptję analizy transakcyjnej* (w której przyjmuje się, że funkcjonowanie rodziny, jej przemiany i występujące w niej problemy można wyjaśniać dominowaniem określonych struktur w osobowości członków rodziny, a w szczególności rodziców).

W przedstawianym artykule zwróciłam również uwagę na to, że niektórzy badacze opisując przemiany rodziny twierdzą, iż znajduje się ona dziś w stanie swoistego kryzysu, a poszukując jego powodów odwołują się do założeń *teorii funkcjonalistycznej, konserwatywnej, liberalnej oraz feministycznej*.

Można skonstatować, że tekst ten przyczynia się do porządkowania wiedzy na temat nowych typów i modeli życia rodzinnego. Ponadto przedstawia rodzinę jako dynamiczne środowisko życia człowieka. Ukazuje jej przemiany, wyjaśniając je w świetle założeń znaczących naukowych teorii, które akcentują silne związki przeobrażeń rodziny z transformacją społeczną i kulturową oraz zmianami mentalnymi samej jednostki ludzkiej i jej położenia w rodzinie. Prezentowany artykuł wzmacnia również refleksję aksjologiczną nad znaczeniem wspólnoty rodzinnej, a w szczególności jej kluczową rolę w procesie formowania się osobowości i tożsamości człowieka. Ma on wartość dydaktyczną, ale także i naukową, gdyż dostarcza ram analitycznych dla diagnozowania oraz interpretacji występujących w rodzinie zjawisk. Dlatego też przyczynia się do rozwoju *Nauk o rodzinie*.

10. Z. Frączek, *Rodzice w percepcji dzieci – o potrzebach dzieci i problemach współczesnego rodzicielstwa*, (w:) *Rodzicielstwo-wybrane aspekty funkcjonowania*, red. J. Brągiel, B. Górnicka, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2021, s.99- 112.

Wykorzystując fachowe opracowania naukowe w artykule tym przedstawiłam znaczenie należytego wypełniania rodzicielskich ról dla kondycji wychowawczej rodziny. Przybliżyłam także uwarunkowania społeczno – kulturowe, które utrudniają rodzicom wywiązywanie się ze swojego rodzicielstwa. Przytoczyłam również zamieszczone w literaturze wyniki wybranych badań, dotyczących percepcji rodziców przez dzieci.

Ponadto zaprezentowałam wyniki badań własnych, które dostarczyły informacji o percepcji rodziców przez dzieci, ukazały potrzeby dzieci i problemy współczesnego rodzicielstwa. Zostały one przeprowadzone w grupie 327 uczniów szkół podstawowych (klas V i VI). Do ich realizacji zastosowałam technikę projekcyjną, a narzędziem badawczym był test zdań niedokończonych. Badania te m.in. wykazały, że:

- zdecydowana większość dzieci przejawia pozytywny stosunek do swoich rodziców i prezentuje ich w bardzo dobrym świetle. Dało się jednak zauważyć, że badani przedstawiali

swoje matki w nieco korzystniejszej perspektywie niż ojców, wobec których kierowali więcej uwag;

- w przypadku części rodzin występują problemy związane z zaspokajaniem wielu, nawet tych podstawowych potrzeb dziecka, tj.: potrzeby akceptacji, miłości, przynależności, wspólnotowości, wyłączności, pozytywnego oddźwięku psychicznego, ekspresji emocjonalnej, ale także i potrzeb materialnych;

- istotnym problemem współczesnego rodzicielstwa jest niewłaściwa komunikacja z dziećmi. Jej przejawem była: krzykliwość, kłótniowość, brak cierpliwości, zagniewanie, nerwowa i napięta atmosfera domu rodzinnego. Powiązaniem z tym problemem było stosowanie przez rodziców kar niepedagogicznych o charakterze przemocy psychicznej, takich jak: moralizowanie, oskarżenia, straszenie, grożenie. Niepokojącym było także demonstrowanie przez rodziców w stosunku do dzieci dystansu emocjonalnego (skazującego je na przeżywanie poczucia osamotnienia czy też odrzucenia), ale także nierówne, niesprawiedliwe traktowanie potomstwa, wywołujące w nim poczucie małej wartości.

Okazało się, że poważnym zagrożeniem dla wypełniania ról rodzicielskich jest dziś „zapracowanie” rodziców (a co się z tym wiąże brak czasu dla dzieci), oraz nadużywanie przez rodziców alkoholu, które skutkuje częściową, a z czasem nawet całkowitą dysfunkcjonalnością środowiska rodzinnego i zaniedbywaniem potomstwa. W swoich wypowiedziach dzieci zwróciły uwagę także na jeszcze jeden stosunkowo nowy problem współczesnych rodziców, który można określić jako egoistyczny styl bycia rodziców i skoncentrowanie na własnych potrzebach, a w konsekwencji spychanie obowiązków wynikających z ról rodzicielskich (związanych z zaspokajaniem potrzeb dzieci), na dalszy plan, osoby trzecie, czy też instytucje.

Uzasadniając wkład tego artykułu w rozwój *Nauk o rodzinie* można podkreślić, że łączy on refleksję nad kondycją wychowawczą rodziny z badaniami empirycznymi, wzbogacając wiedzę o rodzinie jako środowisku wychowawczym. Warto zauważyć, że ukazuje rodzinę z wciąż mało eksploatowanej w badaniach naukowych perspektywy – samego dziecka. W szczególności pogłębia wiedzę o potrzebach dzieci i problemach rodzicielstwa. Identyfikuje przy tym pewne krytyczne obszary w wychowawczym funkcjonowaniu rodziny. Tekst ten zawiera również prezentację wynikających z badań empirycznych wniosków, które mogą być wykorzystane w działaniach wspierających rodzinę tj. w poradnictwie rodzinnym oraz w pedagogizacji środowiska rodzinnego, realizowanej w związku ze współpracą rodziny i szkoły.

11. Z. Frączek, *The family and the values of family life in the science of the Catholic Church – analysis of selected sources.* (Rodzina i wartości życia rodzinnego w nauce społecznej Kościoła katolickiego - analiza wybranych źródeł). „Fides et ratio” 2022, nr 1 (49), s. 41-52.

W artykule tym przeprowadziłam analizę jakościową wybranych źródeł, a w tym: dokumentów synodów i soborów, encyklik papieskich oraz innych wypowiedzi papieży. Wykorzystałam także niektóre monografie i artykuły naukowe, tematycznie związane z podjętą problematyką, z uwzględnieniem źródeł elektronicznych. Jego celem było ukazanie miejsca rodziny i wartości życia rodzinnego (takich jak: małżeństwo, dziecko, matka, ojciec, senior), w nauce społecznej Kościoła katolickiego.

Przedstawiłam w nim obraz małżeństwa i rodziny w nauczaniu Kościoła katolickiego w okresie przedsoborowym, który określa się dziś jako model tradycyjny. Przybliżyłam również zmiany w nauce Kościoła o małżeństwie i rodzinie, jakie przyniósł ze sobą Sobór Watykański II. Nastąpiło wówczas przesunięcie w obrębie celów małżeńskich, a także wzajemnej pozycji członków rodziny – męża, żony i dziecka. Wyeksponowano znaczenie miłości w małżeństwie i rodzinie oraz doceniono rolę kobiety. Rodzinę określono jako pierwszą szkołę cnót społecznych, a obowiązkiem rodziców było stwarzanie atmosfery rodzinnej przepełnionej miłością i szacunkiem dla Boga i ludzi, która sprzyjałaby spójnemu, społecznemu i osobowemu wychowaniu dzieci. Małżeństwo potraktowano jako związek na całe życie, zachowujący swoje znaczenie i nierozzerwalność, natomiast dzieci jako najwspanialszy dar małżeństwa.

W tekście przedstawiłam także wkład II Polskiego Synodu Plenarnego w kształtowanie społecznej świadomości wartości rodziny. Zajmował się on kwestiami dotyczącymi ludzkiej cielesności, a także płciowości, odpowiedzialnego rodzicielstwa, prawa do życia, przygotowania do małżeństwa i rodziny oraz zadaniami rodziny. Do zagrożeń dla rodziny zaliczono m.in.: rozpowszechnianie przez media amoralnych wzorców zachowania; problemy materialne i mieszkaniowe; migracje i emigracje zarobkowe. Dostrzeżono również niedocenywanie małżeństwa i niewłaściwe rozumienia miłości oraz brak odpowiedzialności za współmałżonka, a także wzrastającą liczbę rozwodów oraz osób żyjących w tzw. wolnych związkach i lekceważenie rodzicielstwa.

Przybliżyłam miejsce rodziny w nauczaniu Jana Pawła II., m.in. w Adhortacjach Apostolskich, listach i orędziach. Papież głosił, że rodzina stanowi szczególną i niepowtarzalną wartość i drogę w życiu człowieka, a jednocześnie wspólnotę osób, której podstawą jest małżeństwo. Wypowiadał się na temat znaczenia miłości małżeńskiej oraz rodzicielskiej, podkreślał szczególną wartość dziecka i potrzebę należytej troski o dzieciństwo, ale także rolę

pokolenia seniorów i ich wkład w życie rodzinne. Podnosił również kwestię zagrożeń rodziny, mówił m.in. o problemie ubóstwa, czy bezdzietności z wyboru.

Przedstawiłam także odniesienie Papieża Benedykta XVI do rodziny i wartości z nią związanych, który kontynuował dzieło zainicjowane przez Jana Pawła II. Głosił konieczność troski o rodzinę, o to aby była tym, czym w istocie swojej i tożsamości być powinna. Podkreślał, że jest ona ważnym elementem misji Kościoła wobec świata i ludzkości. Przekonywał, że rodzina oparta na małżeństwie stanowi dziedzictwo ludzkości, podstawową instytucję społeczną, żywotną komórką i filar społeczeństwa. Nauczał, że w dzisiejszym świecie, w którym szerzą się pewne dwuznaczne koncepcje człowieka, wolności oraz miłości ludzkiej, nie możemy ustawać w przypominaniu prawdy o rodzinie. Dostrzegał także inne problemy współczesnej rodziny tj.: wzrastającą liczbę separacji i rozwodów. Zaznaczał również, że rodzina potrzebuje domu, pracy i właściwego za nią wynagrodzenia oraz szkoły dla dzieci i opieki zdrowotnej. Zwracał uwagę na to, że społeczeństwo i osoby sprawujące władzę powinny starać się pomóc rodzinie.

W artykule tym zaprezentowałam również troskę papieża Franciszka o rodzinę i wartości z nią związane, który głosił m.in., że sakrament małżeństwa jest podstawą, na której powstaje rodzina, nadaje miłości małżeńskiej trwałość i moc dla pokonywania kryzysów. Zwracał uwagę na to, że miłość rodzinna dotyczy wszystkich członków rodziny. Pisał o roli wartości macierzyństwa i ojcostwa, roli matki i ojca w życiu rodziny oraz upominał się o ochronę dzieci i ich praw. Akcentował społeczną wartość przedstawicieli trzeciego pokolenia, wyjaśniał, że tam gdzie brakuje szacunku dla osób starszych, nie ma przyszłości dla młodych.

Wyrazem troski Kościoła o rodzinę i wartości życia rodzinnego były Nadzwyczajny Synod Biskupów (2014) i Zwyczajny Synod Biskupów (2015). W artykule przedstawiłam omawiane podczas Synodów problemy rodziny. Zajmowano się m.in. kwestią bezrobocia i ubóstwa, a także sekularyzacji życia i deprecjonowaniem wartości małżeństwa, wzrastającą liczbą rozwodów, separacji oraz pomniejszaniem wartości dziecka. Dostrzeżono, że kryzys małżeństwa i rodziny ma swe źródło w kryzysie wiary. Zwrócono uwagę na potrzebę towarzyszenia osobom w separacji, porzuconym, rozwiedzionym, ofiarom przemocy, oraz konieczność realizacji duszpasterstwa pojednania i mediacji, a także na to, że rodzina potrzebuje wsparcia ze strony państwa poprzez projektowanie i prowadzenie właściwej polityki prorodzinnej. Analiza jakościowa treści uwzględnionych dla opracowania tego tekstu materiałów, pozwoliła na wyprowadzenie wniosku, że mimo zachodzących zmian w nauce społecznej Kościoła katolickiego, niezmiennie widoczną jest ciągła jego troska o rodzinę i wartości z nią związane.

Reasumując należy podkreślić, iż artykuł ten wzbogaca dorobek *Nauk o rodzinie*. Przemawia za tym to, że ma charakter interdyscyplinarny, łączy perspektywę teologiczną ze społeczno-kulturową analizą funkcjonowania rodziny oraz aksjologicznym spojrzeniem na życie rodzinne. Warto także dodać, że systematyzuje nauczanie Kościoła o rodzinie. Dostarcza również ram interpretacyjnych dla rozpatrywania zmian zachodzących w rodzinie, może więc stanowić bazę dla dalszych badań empirycznych. Ponadto może być użyteczny w projektowaniu polityki rodzinnej, działalności duszpasterskiej i edukacji społecznej.

4.4. Zestawienie wszystkich publikacji z zakresu Nauk o rodzinie (po doktoracie) z wyłączeniem omówionej monografii stanowiącej główne osiągnięcie naukowe oraz 11 artykułów dopełniających.

Wykaz publikacji:

Monografie (3):

1. *Edukacja aksjologiczna wobec potrzeb współczesności*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2002, stron 200, ISBN: 83-7338-061-2. **(problematykę rodziny jako wartości przedstawiłam w rozdziale II).**
2. *Pokoleniowe przemiany społecznej świadomości wartości rodziny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2011, stron 342, ISBN: 978-83-73-38-724-9.
3. *Wychowawcze funkcjonowanie rodziny a zachowanie uczniów w środowisku szkolnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2017, stron 388. ISBN: 978 – 83 – 7996 – 434 – 5.

Podręczniki (2):

1. Z. Frączek, B. Lulek, *Wybrane problemy pedagogiki rodziny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2010, stron 209, ISBN: 978-83-7338-615-0. **(udział 50%).**
2. Z. Frączek, *Wstęp do teorii wychowania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2022, stron 334, ISBN: 978-83-8277-061-2. **(problematykę rodziny jako środowiska wychowawczego przedstawiłam w rozdziale VIII i IX).**

Prace pod redakcją (4):

1. *Koncepcje pomocy człowiekowi w teorii i praktyce*, red. Z. Frączek, B. Szluz, wyd. UR, Rzeszów 2006, stron 257. ISBN 978-83-7338-258-9
2. *W trosce o współczesnego człowieka*, red. B. Szluz, Z. Frączek, wyd. Krośnieńska Oficyna

Wydawnicza, Rzeszów 2006, stron 256. ISBN 83-60075-27-1

3. *Rodzina w obliczu przeobrażeń społecznych*, red. A. Garbarz, Z. Frączek, B. Lulek, wyd. Krośnieńska Oficyna Wydawnicza, Rzeszów 2012, stron 344. ISBN 978-83-63937-05-8
4. *Dylematy współczesnej rodziny – praktyczne rozwiązania*, red. Z. Frączek, B. Lulek, wyd. Krośnieńska Oficyna Wydawnicza, Rzeszów 2013, stron 292. ISBN 978-83-63937-04-1

Teksty w czasopismach naukowych (10):

1. Z. Frączek, *Świetlica szkolna w perspektywie oczekiwań rodziców i ich dzieci*. „**Problemy Opiekuńczo – Wychowawcze**” 2008, nr 8, s. 48-51.
2. Z. Frączek, *Wsparcie w rodzinie jako uwarunkowanie realizacji potencjału osobowościowego młodego człowieka*. „**Wychowanie na co Dzień**” 2008, nr 9, s. 26-29.
3. Z. Frączek, *Młodzież wobec wartości rodziny w kontekście teoretycznym i perspektywie empirycznej*, (w:) **Zeszyty Naukowe UR, Pedagogika i Psychologia**, Rzeszów 2009, s. 260-269.
4. Z. Frączek, *Kultura pedagogiczna rodziców w perspektywie analiz teoretycznych i w badaniach empirycznych*. „**Pedagogika Rodziny**” 2013 nr 1, s. 187-199.
5. Z. Frączek, *Udział współczesnego ojca w realizowaniu wychowawczej funkcji rodziny*. „**Pedagogika Rodziny**” 2013, nr 4, s. 141-156.
6. Z. Frączek, *Nagrody i kary w wychowaniu rodzinnym*. „**Pedagogika Rodziny**” 2014, nr 4, s. 41-55.
7. Z. Frączek, *Family Upbringing in the Light of the Notion of the "Post-modern" Upbringing*. „**Pedagogika Rodziny**” 2016, nr 4, s. 91-100.
8. Z. Frączek, *Child's rights and their respecting in perception of teachers*, „**Kultura – Przemiany – Edukacja**” Tom V, wyd. UR, Rzeszów 2017, s. 181-197.
9. Z. Frączek, *Wpływ przemian społecznych na rodzinę. O wychowawczej kondycji rodziny i możliwościach jej doskonalenia*. „**Kultura – Przemiany – Edukacja**” Tom VII, wyd. UR, Rzeszów 2019, s. 69-80.
10. Z. Frączek, *Znaczenie rodziny w urzeczywistnianiu ideałów wychowawczych Drugiej Rzeczypospolitej oraz jej pedagogizacja w działalności Zjednoczenia Zrzeszeń Rodzicielskich w świetle publikowanych dokumentów*. „**Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia**”, 2023, Vol. 21 (2023), s. 199-219.

Rozdziały w monografiach pod redakcją (11):

1. Z. Frączek, *Współczesne idee edukacyjne a prawa dziecka*, (w:) *Prawa dziecka. Wybrane aspekty*, red. I. Marczykowska, E. Markowska-Gos, A. Solak, W. Walc, wyd. UR, Rzeszów 2006, s. 17- 24.
2. Z. Frączek, *Zagrożenia dla wartości życia rodzinnego w kontekście migracji i emigracji zarobkowej*, (w:) *Edukacja Jutra w kontekście wyzwań współczesności*, red. K. Denek, A. Kamińska, W. Kojs, P. Oleśniewicz, Oficyna Wydawnicza „Humanitas”, Sosnowiec 2011, s. 215-230.
3. Z. Frączek, *Redefinicja podstawowych wartości współżycia społecznego jako potrzeba i zadanie dla etyki globalnej*, (w:) *Myśl i praktyka edukacyjna w obliczu zmian cywilizacyjnych. Możliwości i zagrożenia dla rozwoju człowieka w perspektywie europejskiej*, T. II, red. Z. Frączek, K. Szmyd, H. Sommer, A. Olak, wyd. UR, Rzeszów 2012, s. 28-45.
4. Z. Frączek, *Człowiek wobec starości. Miejsce seniora we współczesnej rodzinie i społeczeństwie*, (w:) *Rodzina w obliczu przeobrażeń społecznych*, red. A. Garbarz, Z. Frączek, B. Lulek, wyd. Krośnieńska Oficyna Wydawnicza, Rzeszów 2012, s. 217-233.
5. Z. Frączek, *Indywidualne i społeczne konsekwencje rozwodów w świetle analiz teoretycznych i perspektywie empirycznej*, (w:) *Edukacja Jutra. Problemy edukacji jutra w dobie globalizacji*, red. K. Denek, A. Kamińska, P. Oleśniewicz, Oficyna Wydawnicza „Humanitas”, Sosnowiec 2012, s. 227-246.
6. Z. Frączek, *Bezrobocie jako zagrożenie dla wspólnoty rodzinnej*, (w:) *Rodzina i szkoła. Między współpracą a współzawodnictwem*, Prace Naukowe – Dydaktyczne PWSZ w Krośnie, red. B. Lulek, Krosno 2012, s. 187-205.
7. Z. Frączek, *Wizerunek małżeństwa i rodziny w dobie pluralizacji życia rodzinnego*, (w:) *Edukacja Jutra. Edukacja ustawiczna. Pozaszkolne formy wychowania i kształcenia*, red. K. Denek, A. Kamińska, W. Kojs, P. Oleśniewicz, Oficyna Wydawnicza „Humanitas”, Sosnowiec 2013, s. 243-254.
8. Z. Frączek, *Znaczenie rodziny w pomnażaniu kapitału ludzkiego*, (w:) *Kultura – Przemiany – Edukacja. Myśl o wychowaniu. Teorie i zastosowania edukacyjne*, Tom I, red. K. Szmyd, A. Garbarz, Z. Frączek, B. Skoczyńska – Prokopowicz, wyd. UR, Rzeszów 2013, s. 185-207.
9. Z. Frączek, *Współczesna rodzina polska w obliczu wykluczenia społecznego*, (w:) *Dylematy współczesnej rodziny – praktyczne rozwiązania*, red. Z. Frączek, B. Lulek, Rzeszów 2013, s. 33-46.

10. Z. Frączek, *Spoleczna aktywność seniorów – jej znaczenie, wybrane uwarunkowania i realizacja*, (w:) *Współczesna rodzina w Polsce i na świecie*, red. E. Adasiewicz, S. Cudak, wyd. SAN, Łódź 2014, s. 187-199.
11. Z. Frączek, *Miłość jako kategoria aksjologiczna. O potrzebie wychowania w miłości, przez miłość i do miłości*, (w:) *Sprawiedliwość i miłość w rodzinie i społeczeństwie*, T. I, red. T. Sakowicz, K. Gąsior, druk KARAD, Kielce 2015, s. 78-87.

Prace opublikowane w czasopismach i monografiach zagranicznych (7):

1. Z. Frączek, *O potrzebie i możliwościach kształtowania kultury pedagogicznej rodziców*. „Корекційна Педагогіка Та Психологія” (Науковий Часопис Національного Педагогічного Університету ім. М. П. Драгоманова); серія 19; випуск 14, **Kijów** 2009, s. 179-182.
2. Z. Frączek, *Funkcjonowanie i rozwój dziecka w rodzinie dysfunkcyjnej*. Збірник Наукових Праць Уманського Державного Педагогічного Університету (частина 1, KB No 7095), **Umań** 2010, s. 300 – 307.
3. Z. Frączek, *Realizacja humanistycznych perspektyw wychowania technicznego poprzez wspomaganie rozwoju człowieka w wybranych placówkach pracy socjalnej i opiekuńczej*, (w:) *Technické vzdelávanie ako súčasť všeobecného vzdelovania*, red. Milan Duriš, **Bañska Bystrzyca** 2010, s. 152-157, ISBN: 978-80-557-0071-7.
4. Z. Frączek, *Interdyscyplinarne działania systemowe w zakresie eliminowania zjawiska przemocy w rodzinie*. „Порівняльно - Педагогічні Студії” (Наукового - педагогічний журнал, No KB 15216 – 3788P); **Umań** 2010, Nr 3-4, s. 53-70.
5. Z. Frączek, *Modele i skuteczność oddziaływań wychowawczych rodziny*. „Вища Освіта України у Контексті Інтеграції До Європейського Освітнього Простору” (Теоретичний Та Науково - Методичний Часопис), Том I (26), **Kijów** 2011, s. 612-623.
6. Z. Frączek, *The needs of the child and his suport in the family*. „Нова Педагогічна Думка” (Наукового Методичний Журнал), **Równe** 2012, Nr 1, s. 85-87, (серія KB No 16684 - 5256PP).
7. Z. Frączek, *Wartość życia ludzkiego w percepcji współczesnej młodzieży*. „Педагогіка Вищої Школи: Методологія, Теорія, Технології”, Том I, **Równe** 2012, s. 294 - 308. (часопис; серія KB No 5049; індекс23823).

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową, realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej

5.1. Członkostwo w międzynarodowych i krajowych organizacjach oraz towarzystwach naukowych (zał. 2)

1. Światowe Towarzystwo Fenomenologii w USA (Hanover, New Hampshire). Od 2009 roku jestem członkiem towarzystwa. Członkowie mogą uczestniczyć w organizowanych przez towarzystwo międzynarodowych konferencjach naukowych, a także publikować materiały naukowe, w serii „Analecta Husserliana” oraz „Phenomenological Inquiry. A Review of Philosophical Ideas and Trends”.

Po uzyskaniu pozytywnej recenzji opublikowałam tekst pt: *Spirituality of a human being against contemporary dilemmas of an axiology of life*. „Phenomenological Inquiry. A Review of Philosophical Ideas and Trends”, Hanover, New Hampshire 2011, Vol. 35, s. 127-138. ISSN: 0885-3886.

2. Towarzystwo Naukowe w Rzeszowie. W latach 2011-2014 pełniłam funkcję Wiceprezesa oraz Członka Zarządu Towarzystwa Naukowego w Rzeszowie, a także Kierownika Sekcji Nauk o Rodzinie.

3. Towarzystwo Pedagogiczne – Oddział Rzeszów (utworzony w dniu 23.03.2017r.). W latach 2017-2023r. pełniłam funkcję Wiceprzewodniczącej oraz Członka Zarządu TP. Od 2023 jestem członkiem TP – Oddział Rzeszów.

4. Członek Zespołu Wspierającego Sekcję Pedeutologii PAN, od 2024.

5.2. Współpraca z uczelniami zagranicznymi

Prowadzę współpracę z Uniwersytetem w Preszowie (Słowacja), a także Uniwersytetem Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy (Słowacja); Międzynarodowym Uniwersytetem Ekonomiczno – Humanistycznym w Równym (Ukraina); Umańskim Państwowym Uniwersytetem Pedagogicznym (Ukraina); III Uniwersytetem w Rzymie.

Efektom tej współpracy są zrealizowane projekty badawcze oraz konferencje naukowe, a także publikacje naukowe (stanowiące m.in. pokłosie projektów i konferencji), zamieszczone w czasopiśmie i pracach pod redakcją, wydanych przez w/w uczelnie.

Szczegółowy wykaz moich zagranicznych publikacji oraz konferencji związanych z *Naukami o rodzinie*, został już wyżej przedstawiony. Natomiast listę wszystkich publikacji (w tym 18 zagranicznych), jak również konferencji (w tym 8 zagranicznych), a także udział w komitetach naukowych konferencji zagranicznych (2 konferencje) oraz w projektach

naukowych (ze wskazaniem mojego wkładu), zaprezentowałam i udokumentowałam w Wykazie osiągnięć- pkt. 2.5; 2.6; 2.7; 2.8; 2.9. Dlatego też przedstawiam tu jedynie wybrane dane obrazujące współpracę z uczelniami zagranicznymi.

Jak już wyżej sygnalizowałam, uczestniczyłam w 3 projektach międzynarodowych:

- 1) *Myśl i praktyka edukacyjna w obliczu zmian cywilizacyjnych* (Polska, Słowacja, Ukraina - rok 2010);
- 2) *Aksjologia nauczycieli i uczniów*; (Polska, Włochy, Ukraina, Rosja; rok 2013 -2014);
- 3) *Project Erasmus+KA2* (Polska, Ukraina; rok 2015 -2016).

Rezultatem udziału w tych projektach, a także w konferencjach naukowych i spotkaniach, są m.in. publikacje:

- **Praca pod redakcją:** *Myśl i praktyka edukacyjna w obliczu zmian cywilizacyjnych. Możliwości i zagrożenia dla rozwoju człowieka w perspektywie europejskiej*, **red. Z. Frączek, K. Szmyd, H. Sommer, A. Olak**, wyd. UR, Rzeszów 2012, T. 2, stron 527. ISBN: 978-83-7338-715-7.
- **Z. Frączek, Y. Pelekh, M. S. Yanitskiy, M. Salassa**, *Social and cultural determinants of formation of the system of teachers values*. „Kultura – Przemiany – Edukacja” 2015, T. III, s. 69-79.
- Z. Frączek, *Rola edukacji w budowaniu lepszej jakości człowieczeństwa w dobie gloryfikacji wartości materialnych*, (w:) *Technické vzdelávanie ako súčasť všeobecneho vzdelovania*, red. Milan Duriš, **Bańska Bystrzyca** 2011, s. 373-377. ISBN: 970 80-557-0265-0.
- Z. Frączek, *Kształcenie nauczycieli w kontekście dylematów współczesnego wychowania*. „Порівняльно - Педагогічні Студії” (Наукового - педагогічний журнал, No KB 15216 – 3788P); **Umań** 2011, Nr 3-4 (9-10), s. 123-129.
- Z. Frączek, *Edukacja nauczycieli wobec wyzwań XXI wieku – między ideałem a współczesnością*, (w:) *Učiteľ na ceste k profesionalite*, red. Nadežda Krajčová, Valentina Šuťáková, **Preszów** 2013, s. 69-75. ISBN: 978-80-555-0984-6.
- Z. Frączek, *Realizacja humanistycznych perspektyw procesu samokształtowania w dobie powszechności idei edukacji ustawicznej*. „Педагогіка Вищої Школи: Методологія, 14 Теорія, Технології”, Tom I, **Równe** 2010, s. 466-473, (часопис; серія KB, No 5049; індекс23823).

5.3. Staże i wizyty studyjne w zagranicznych ośrodkach naukowych i akademickich (zał. 3)

W ramach doskonalenia warsztatu naukowo-badawczego i rozwijania współpracy z zagranicznymi ośrodkami naukowymi odbyłam:

1. Staż naukowy w Międzynarodowym Uniwersytecie Ekonomiczno – Humanistycznym w Równym, w Instytucie Pedagogiki, (Ukraina)

W dniach 04 – 29 października 2010r. odbyłam – staż naukowy w Międzynarodowym Uniwersytecie Ekonomiczno – Humanistycznym w Równym, w Instytucie Pedagogiki. Podczas stażu uczestniczyłam w spotkaniach z pracownikami katedr, na których omawiano m.in. problematykę dotyczącą realizowanych przez nich projektów badawczych. Brałam także udział w realizowanych przez pracowników zajęciach dydaktycznych (15 wykładach, 15 konwersatoriach) oraz indywidualnym szkoleniu nt. „Rola wartości w edukacji” (30 godzin).

2. Staż na Uniwersytecie w Preszowie, na Wydziale Humanistycznym – Przyrodniczym, (Słowacja)

W dniach 13-17 lutego 2012r. odbyłam staż na Uniwersytecie w Preszowie, na Wydziale Humanistycznym – Przyrodniczym (w ramach projektu ERASMUS). Podczas pobytu uczestniczyłam w spotkaniach naukowych z pracownikami, w realizowanych przez nich zajęciach dydaktycznych. Przeprowadziłam także 5 godzin wykładów dla studentów. Tematy wykładów: „Edukacja aksjologiczna jako wyzwanie współczesności”; „Zjawisko przemocy w środowiskach wychowawczych”; „Toksykomania jako współczesne zagrożenie dla rozwoju dzieci i młodzieży”.

3. Wizyta studyjna na III Uniwersytecie w Rzymie (Włochy).

W dniach 02 – 12 maja 2012r. brałam udział w wizycie studyjnej na III Uniwersytecie w Rzymie. Wizyta ta realizowana była w ramach projektu „UR – nowoczesność i przyszłość regionu”. Jej celem było rozwijanie umiejętności doskonalących pracę naukowo – dydaktyczną, a także wymiana doświadczeń w zakresie metod i technik kształcenia. Podczas wizyty uczestniczyłam w realizowanych przez pracowników zajęciach dydaktycznych (wykładach i warsztatach) oraz spotkaniach ze studentami. Wizytowałam współpracujące z III Uniwersytetem w Rzymie placówki edukacyjne: przedszkolne i szkolne, obserwowałam prowadzone w nich zajęcia dydaktyczne, pracę nauczycieli i wychowawców.

5.4. Udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism (zał. 4)

1) „**Kultura – Przemiany – Edukacja**” - półrocznik Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Rzeszowskiego: Jest to czasopismo wydawane przez Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Obecnie znajduje się na ministerialnej liście czasopism punktowanych (punktacja z biegiem lat ulegała zmianie: 20pkt, 40pkt, 70 pkt i od 2024 – 40 pkt.). Od początku istnienia pisma (2013r.) do chwili obecnej pełnię funkcję Zastępcy Redaktora Naczelnego. Dwa pierwsze tomy (wydane w latach 2013 i 2014) miały charakter monografii Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Rzeszowskiego. Od trzeciego tomu (2015rok) wydawnictwo zostało przekształcone w czasopismo naukowe i zarejestrowane w Polskiej Bibliografii Naukowej; Polskiej Bibliografii Narodowej; w Polonie; Polindeksie; a także w bazie Erich Plus; Index Copernicus Journals Master List; w bazie Czasopism Społecznych i Humanistycznych (BazHum); w Bibliotece Nauki Polskiej oraz w bazie CEJSH. **(ISSN 2300-9888; ISSN online 2544-1205; DOI 10.15584/kpe)**. Realizuję współpracę z autorami tekstów, recenzentami, wydawnictwem UR oraz bazami naukowymi. W roku 2018 przygotowywałam wniosek dla udziału w ministerialnym konkursie Wsparcie dla czasopism naukowych.
<https://journals.ur.edu.pl/kpe/about/editorialTeam>

2) „**Kwartalnik Edukacyjny**” - czasopismo wydawane przez Podkarpackie Centrum Edukacji Nauczycieli w Rzeszowie. W roku 2023 znalazło się na ministerialnej liście czasopism punktowanych – 40 pkt. Pełnię w nim funkcję Członka Rady Naukowej i recenzenta publikowanych materiałów. Działalność tę prowadzę od 2005 roku do chwili obecnej.
<https://ke.pcen.pl/redakcja-kontakt.html>

3) „**Pedagogika. Studia i Rozprawy**” – rocznik wydawany przez Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy w Częstochowie. W roku 2023 znajdowało się na ministerialnej liście czasopism punktowanych – 40 pkt. Jestem członkiem Rady Naukowej tego czasopisma od 2021r. **<https://czasopisma.ujd.edu.pl/index.php/Pedagogika/rada>**

4) „**Dydaktyka Informatyki**” – w latach 2016-2017 byłam Członkiem Rady Programowej czasopisma wydawanego przez Uniwersytet Rzeszowski. Pełniłam funkcję doradczą odnośnie podnoszenia jakości naukowej czasopisma.

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.

I. Osiągnięcia dydaktyczne

1. Autorstwo w/w podręczników i tekstu metodycznego

Podręczniki:

- Z. Frączek, *Wstęp do teorii wychowania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2022, stron 334, ISBN: 978-83-8277-061-2.

- Z. Frączek, B. Lulek, *Wybrane problemy pedagogiki rodziny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2010, stron 209, ISBN: 978-83-7338-615-0. (**udział 50% - podział na autorskie rozdziały**).

Tekst metodyczny:

- **Z. Frączek**, *Klasyfikacje wartości i poziomy ich przyjmowania (tekst metodyczny obrazujący proces przekazywania i przyjmowania wartości)*, Zeszyty Naukowe PWSZ w Sanoku, Nr 6, Sanok 2009, s. 227 – 243.

2. Udział w grantie dydaktycznym (zal. 5)

- Uczestniczyłam w realizowanym przez Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Rzeszowskiego grantie dydaktycznym. Był to projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego nt. „*Nauczyciel refleksyjny praktyk i profesjonalny artysta*”. Jego realizacja obejmowała okres od 01.12.2009r. do 31.12.2013r. Prowadziłam wykłady (15h) i ćwiczenia (30h) z Teoretycznych podstaw wychowania dla studentów II roku Pedagogiki.

3. Realizowane zajęcia dydaktyczne (zal. 6)

W ostatnich latach prowadziłam wykłady oraz ćwiczenia na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych z następujących przedmiotów: Teoretyczne podstawy wychowania; Pedagogika rodziny; Metodyka pracy z rodziną, Społeczne aspekty funkcjonowania rodziny; Wybrane problemy rodziny. Do tych przedmiotów opracowywałam sylabusy i pełniłam, (a w przypadku niektórych nadal pełnię), funkcję koordynatora. Prowadzę również seminaria licencjackie i magisterskie.

4. Opieka nad studentami:

***Opieka nad seminarzystami* (zał. 7)**

Od 2002 roku prowadzę seminaria magisterskie i licencjackie na kierunku Pedagogika i Nauki o rodzinie. Wypromowałam ponad 100 magistrów. Realizowana przez studentów problematyka badawcza wiązała się z funkcjonowaniem środowisk wychowania naturalnego i intencjonalnego. W szczególności koncentrowała się na wychowawczym funkcjonowaniu rodziny oraz działalności instytucji i organizacji wspierających rodzinę.

***Opieka nad uczestnikami koła naukowego* (zał. 8)**

W roku akademickim 2015/2016 sprawowałam opiekę merytoryczną nad realizowanymi przez młodzież studencką (członków Koła Naukowego Zainteresowań Psychologią PRO – Psyche), badaniami nt. „*Brat i siostra – przyjaciel czy wróg? Relacje z rodzeństwem w percepcji uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych*”. Rezultaty badań studenci zaprezentowali na Ogólnopolskiej Studenckiej Konferencji Naukowej nt. „*Rola rodzeństwa w rozwoju dzieci i młodzieży*”, która odbyła się na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Rzeszowskiego w dniu 7.XII 2016r.

***Opieka nad studentami odbywającymi praktyki* (zał. 9)**

Od wielu lat pełnię funkcję koordynatora i opiekuna praktyk studenckich na kierunkach: Nauki o rodzinie i Pedagogika. Realizuję przy tym współpracę z licznymi instytucjami usytuowanymi głównie w województwie podkarpackim tj.: z Gminnymi i Miejskimi Ośrodkami Pomocy Społecznej, Państwowymi Centrami Pomocy Rodzinie, Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Rzeszowie, Domami Dziecka, Pogotowiem Opiekuńczym, Domem Samotnej Matki, Ośrodkami Interwencji Kryzysowej, Domami Pomocy Społecznej, Środowiskowymi Domami Samopomocy oraz Warsztatami Terapii Zajęciowej.

Przykładowe placówki, w których studenci odbywali praktyki: Dom Samotnej Matki w Rzeszowie; Dom Pomocy Społecznej w Rzeszowie; Dom dla Dzieci "Dobrawa" w Rzeszowie; Pogotowie Opiekuńcze w Rzeszowie; Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Krośnie; Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Górnem.

W ciągu 30 lat pracy zawodowej wielokrotnie realizowałam także ***funkcję opiekuna roku*** na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych, na kierunkach: Nauki o rodzinie oraz Pedagogika.

5. Opieka nad doktorantami (zal. 10)

- Uchwałą Rady Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego w dniu 27 lutego 2018 roku została mi powierzona funkcja promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim Pani Małgorzaty Papier nt. „*Wykorzystywanie mediów cyfrowych a hierarchia wartości preferowanych przez młodzież w wieku 15-16 lat z województwa podkarpackiego*”. Mimo opracowania całości teoretycznej części pracy oraz zaawansowanego stanu badań, doktorantka z powodów osobistych, przerwała działania związane z dokończeniem doktoratu.

II. Osiągnięcia organizacyjne (zal. 11)

- W latach 2002-2005 pełniłam funkcję Zastępcy Dyrektora Instytutu Pedagogiki. Odpowiadałam za organizację i realizację procesu kształcenia na studiach stacjonarnych, wypełnianie przez studentów różnic programowych. Brałam również udział w opracowywaniu planów studiów, punktów ECTS oraz sylabusów, a także w przygotowywaniu Instytutu do akredytacji (gromadzenie dokumentów i opracowywanie raportu prezentującego działalność naukowo – badawczą, dydaktyczną oraz organizacyjną Instytutu Pedagogiki).

- W roku ak. 2013/2014 byłam członkiem Komisji ds. opracowania Wniosku o uprawnienia do prowadzenia studiów I a następnie II stopnia na kierunku Nauki o rodzinie. Brałam udział w przygotowaniu planów studiów, opracowaniu efektów kształcenia, sylabusów, planu i programu praktyk studenckich oraz sporządzeniu charakterystyki działalności naukowej zespołów badawczych.

- W latach 2013-2020 pełniłam funkcję koordynatora praktyk oraz opiekuna grup studenckich realizujących praktyki na kierunku Nauki o rodzinie. Opracowałam program praktyki śródrocznej i ciągłej oraz nawiązałam i prowadziłam współpracę z wieloma instytucjami, w których studenci odbywali praktyki.

- Od dnia 01.03 2014 do 30.08.2015r. pełniłam funkcję kierownika Zakładu Teorii Kształcenia i Wychowania. Prowadziłam działania związane z koordynowaniem pracy dydaktycznej, organizacyjnej i naukowej pracowników zakładu.

- Od roku 2011 do 2018 byłam członkiem Komisji ds. Jakości Kształcenia, a później Wydziałowego Zespołu ds. Jakości Kształcenia. Uczestniczyłam w modyfikowaniu planów studiów, punktów ECTS oraz efektów kształcenia dla kierunków – Nauki o rodzinie oraz Pedagogika. Przygotowywałam system modułowego opisu przedmiotów oraz pełniłam i w dalszym ciągu realizuję funkcję koordynatora kilku przedmiotów.

- Od 2012 do 2019 byłam członkiem Komisji Programowej na kierunku Nauki o rodzinie. Brałam udział w opracowywaniu planów i efektów kształcenia z uwzględnieniem zmian wynikających z wdrażanej reformy szkolnictwa wyższego.
- W roku 2017 byłam członkiem Zespołu Oceniającego ds. Infrastruktury i Zasobów Materialnych na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Rzeszowskiego;
- W roku ak. 2020/21 byłam członkiem Kolegialnego Zespołu Rekrutacyjnego w Kolegium Nauk Społecznych. Brałam udział we wszystkich działaniach związanych z procesem rekrutacji na kierunkach: Nauki o rodzinie; Pedagogika (profil ogólnoakademicki); Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna; Pedagogika Specjalna.
- Wielokrotnie pełniłam/pełnię funkcję opiekuna roku na kierunkach: Nauki o rodzinie i Pedagogika.
- W roku ak. 2024/25 zostałam powołana na członka Rady Wydziału Pedagogiki i Filozofii na Uniwersytecie Rzeszowskim.
- Od roku 2025 pełnię również funkcję Członka Uczelnianej Rady Redaktorów Czasopism Naukowych Uniwersytetu Rzeszowskiego.

III. Działalność popularyzująca naukę

1. Udział w prowadzeniu szkoleń dla nauczycieli: (zał. 12)

- W roku 2012 uczestniczyłam w projekcie realizowanym przez Krakowski Ośrodek Szkoleniowo – Doradczy „SEMEKS”, współfinansowanym przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Brałam udział w realizacji szkolenia dla nauczycieli szkół średnich. Opracowałam program i poprowadziłam wykłady na temat metod nauczania oraz oceniania.
- W roku 2019 roku brałam udział w cyklu zajęć szkoleniowych dla nauczycieli szkół podstawowych miasta Rzeszowa, organizowanym przez Szkołę Podstawową nr 25 oraz Wydział Pedagogiczny UR. Opracowałam materiały i poprowadziłam zajęcia dla nauczycieli nt.: *Wychowawcze funkcjonowanie rodziny a zachowanie dziecka.*

2. Przygotowanie recenzji wydawniczych monografii: (zał. 13)

Opracowałam 2 recenzje wydawnicze:

- Przemysław Makles, *Zjawisko agresji wśród dzieci i młodzieży w wieku szkolnym – przyczyny oraz przeciwdziałanie*, Wyd. Precjoza, Częstochowa 2023.

- Mirosław Łopot, Urszula Ordon, *Pedeutologia*, Wyd. Lubelska Akademia WSEI, Lublin 2023 (podręcznik).

3. Opracowanie recenzji wydawniczych artykułów naukowych (zał. 14)

- Od 2005 roku do chwili obecnej realizuję recenzje wydawnicze artykułów naukowych dla czasopisma „Kwartalnik Edukacyjny”;
- W 2015 roku przygotowałam recenzję wydawniczą artykułu naukowego dla czasopisma „Horyzonty Wychowania”.

4. Uczestniczenie w komitetach organizacyjnych i naukowych międzynarodowych oraz krajowych konferencji (zał. 15)

Brałam udział w 6 konferencjach:

1. Ogólnopolska Konferencja Naukowa nt. „Prawa dziecka w teorii i praktyce opiekuńczej”; rok 2005; Kolegium Nauczycielskie w Tarnobrzegu; byłam współorganizatorem konferencji z ramienia Instytutu Pedagogiki UR.
2. Międzynarodowa Konferencja Naukowa nt. „Myśl i praktyka edukacyjna w obliczu zmian cywilizacyjnych. Edukacja dla tożsamości regionów (ojczyzn) wobec unifikacji i wielokulturowości europejskiej”; 26-28.05. 2010; Sanok – UR Rzeszów; byłam członkiem Komitetu Naukowego oraz sekretarzem Komitetu Organizacyjnego.
3. Ogólnopolska Konferencja Naukowa nt. „Rodzina wobec współczesnych problemów społecznych i globalizacyjnych”; 17.11.2011 Rzeszów – Towarzystwo Naukowe w Rzeszowie; byłam członkiem Komitetu Naukowego oraz Zastępcą Przewodniczącego Komitetu Organizacyjnego; Współorganizatorem sesji II.
4. Ogólnopolskie Seminarium Naukowe nt. „Wartości w pedagogice. Uczenie się”; 23.05.2017; UR Rzeszów; byłam członkiem Komitetu Organizacyjnego.
5. XVI Congreso Internacional de Educacion e Innovacion; bajo el lema Interconectando culturas y contextos educativos, Jukatan (Meksyk) 28-30 czerwiec 2023r., byłam członkiem Komitetu Naukowego.
6. XVII Congreso Internacional de Educacion e Innovacion; bajo el lema Interconectando redes ante los desafíos educativos, Santiago (Chile) 11-13 kwiecień 2024r., byłam członkiem Komitetu Naukowego.

5. Opracowanie i opublikowanie recenzji popularyzatorskie:

Przygotowałam i opublikowałam 13 recenzji:

- Recenzja książki: Mieczysław Łobocki, *Wybrane problemy wychowania nadal aktualne*, Lublin 2004, stron 330, (w:) *Zeszyty Naukowe UR, Pedagogika i Psychologia*, Rzeszów 2006, s. 370 – 376.
- Recenzja książki: *Jakie państwo* (materiały z sesji naukowej), red. A. Cypryś, A. Garbarz, B. Szluz, Rzeszów 2005, stron 306. „**Kwartalnik Edukacyjny**” 2006, nr 3, s. 84-91.
- Recenzja książki: Jirmina Prekop, *O miłości, która daje wsparcie. Czyli jak kochać dziecko*, Wyd. WAM, Kraków 2007, stron 112. „**Kwartalnik Edukacyjny**” 2008, nr 3-4, s. 104-106.
- Recenzja książki: Robert J. MacKenzie, *Kiedy pozwolić? Kiedy zabronić? Łagodnie – konsekwentnie – z szacunkiem*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2007, stron 340. „**Kwartalnik Edukacyjny**” 2008, nr 2, s. 87-89 .
- Recenzja książki: Erich Petlak, *Klimat szkoły. Klimat klasy*. Wydawnictwo Akademickie ŻAK, stron 124, (w:) *Zeszyty Naukowe UR, Pedagogika i Psychologia*, Rzeszów 2009, s.342-344.
- Recenzja książki: Mieczysław Łobocki, *W trosce o wychowanie w szkole*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007, stron 310. „**Życie Szkoły**” 2009, nr1.
- Recenzja książki: Teresa E. Olearczyk, *Sieroctwo i osamotnienie. Pedagogiczne problemy kryzysu współczesnej rodziny*, Wyd. WAM, Kraków 2007, stron 291. „**Wychowawca**” 2008, nr 9, s.26 – 29.
- Recenzja książki: Barbara Lulek, *Współpraca szkoły, rodziny i środowiska*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008, stron 230. „**Wychowanie na co dzień**” 2009, nr 4-5, s. 44-45.
- Recenzja książki: Ryszard Adam Podgórski, *Homo Socjologicus w strukturze wartości*, Wydawnictwo Oświatowe FORSZE, Rzeszów 2008, ss. 146. „**Horyzonty Wychowania**” 8/2009 (16), s. 224 – 227.
- Recenzja książki: Jerzy Kujawiński, *Postęp pedagogiczny w szkole*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2008, stron 158. „**Szkice Humanistyczne**”, Tom IX, 2009, nr 2-3, s. 395-398.
- Recenzja książki: Kazimierz Denek, *Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy. Nauka i edukacja w uniwersytecie XXI wieku, Tom I*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I w Poznaniu, Poznań 2011, ss. 296. „**Kwartalnik Edukacyjny**” 2011, nr 4, s. 73-75.
- Recenzja książki: Kazimierz Denek, *Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy. Dydaktyka akademicka i jej efekty, Tom II*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogiki

i Administracji im. Mieszka I w Poznaniu, Poznań 2011, ss. 418. „Kwartalnik Edukacyjny” 2011, nr 4, s. 75-76.

- Recenzja książki: Kazimierz Denek, *Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy. Przyszłość kształcenia nauczycieli*, Tom III, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I w Poznaniu, Poznań 2011, ss. 330. „Kwartalnik Edukacyjny” 2012, nr 4, s. 93-97.

IV. Inne informacje dotyczące kariery zawodowej

1. Doskonalenie zawodowe [zał. 16]

Od lat uczestniczę w różnorodnych formach doskonalenia zawodowego organizowanych przez podmioty zewnętrzne, a także Uniwersytet Rzeszowski. Należ do nich m.in.:

- Szkolenie nt.: *Warunki prowadzenia studiów na określonym kierunku, poziomie i profilu kształcenia w świetle nowych wymogów Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Polskiej Komisji Akredytacyjnej*, zorganizowane przez Optima Centrum Rozwoju i Kształcenia Kadr w Gdańsku, w dniu 17 X 2016r.

- Szkolenie nt.: *Kompetencje dydaktyczne i informatyczne kadry Uniwersytetu Rzeszowskiego w zakresie kształcenia na odległość*, zorganizowane przez Uniwersytet Rzeszowski, w dniu 12.11.2018r.

- Udział w warsztacie nt.: *Zebrania nauczycieli z rodzicami – fenomen pierwszego spotkania. Jak budować współpracę z rodzicami*, zorganizowanym przez Sekcję Pedeutologii KNP PAN w Uniwersytecie Rzeszowskim (w ramach konferencji i szkoły pedeutologicznej), w dniu 22 XI 2024r.

2. Nagrody otrzymane za działalność naukową i dydaktyczną [zał. 17]

- W 2001 roku - Nagroda Rektora Uniwersytetu Rzeszowskiego II stopnia za osiągnięcia naukowe.

- W 2004 roku – Nagroda Specjalna Dyrektora Kolegium Nauczycielskiego w Tarnobrzegu za osiągnięcia w pracy dydaktycznej i wychowawczej.

- W 2014 roku - Medal Komisji Edukacji Narodowej.

- W 2024 roku - Nagroda Jubileuszowa Rektora Uniwersytetu Rzeszowskiego.

(podpis wnioskodawcy)